

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Vrijdag 26 februari:

Lezing door Alphons Siebelt, 'Het raadsel van de voedselvoorziening in de Hongerwinter'.

Vrijdag 11 maart:

Excursie naar het Hoogheemraadschap van Rijnland.

Woensdag 30 maart:

Algemene ledenvergadering en lezing door Joost Cox, '750 jaar stadsrechten van Leiden! Of al 803 jaar eerder?'.

Zondag 10 april:

Lentewandeling 'Ontdek Oud Oegstgeest'.

Zaterdag 23 april:

Programma 'De Leidse helden van 1831. De terugkeer van de Leidsche Jagers uit de Tiendaagse Veldtocht'.

Zaterdag 30 april:

Dirk van Ecklezing, 'Sociale woningbouw als bedreigd erfgoed'.

Donderdag 19 mei:

Lezing over het Singelpark door Cor Smit en Jeroen Maters, 'De Toekomst van het Verleden'.

Zaterdag 21 mei:

Dagexcursie naar Bergen op Zoom.

Zaterdag 11 juni:

Fietstocht naar Fort Wierickerschans in Bodegraven.

De Waag in 1858 (foto: Maria Hille).

Oud Leiden Nieuws
jaargang 4 nr. 1
februari 2016

AGENDA

Vrijdag 26 februari 2016

Lezing door Alphons Siebelt, 'Het raadsel van de voedselvoorziening in de Hongerwinter'. Zie pagina 19-20.

Plaats: Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1.

Aanvang 20.00 uur.

Vrijdag 11 maart 2016

HVOL-excursie naar het Hoogheemraadschap van Rijnland met bezoek aan het kaartenarchief en restauratieatelier en lezing door Petra van Dam, 'De slag om de zeevering'.

Zie pagina 15 en OLN 2015-4, pagina 22.

Woensdag 30 maart 2016

Algemene ledenvergadering van de Historische Vereniging Oud Leiden en aansluitend de lezing '750 jaar stadsrechten van Leiden! Of al 803 jaar eerder?' door dr. Joost C.M. Cox. Zie pagina 14.

Plaats: Burgerzaal Stadhuis Leiden.

Aanvang: 19.30 uur.

Zie voor de agenda en de stukken pagina 4-13.

Zondag 10 april 2016

HVOL-lentewandeling 'Ontdek Oud Oegstgeest', in samenwerking met de Vereniging Oud Oegstgeest. Zie pagina 15.

Zaterdag 23 april 2016

Vereniging Het Plantsoen, in samenwerking met de HVOL, programma over de 'De Leidse helden van 1831. De terugkeer van de Leidsche Jagers uit de Tiendaagse Veldtocht'. Zie pagina 21-22.

Plaats: Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1.

Aanvang: 20.00 uur.

Zaterdag 30 april 2016

Dirk van Ecklezing 'Sociale woningbouw als bedreigd erfgoed'. Zie pagina 23.

Plaats: Maredijkhuis, Maredijk 100.

Aanvang: 14.30 uur.

Donderdag 19 mei 2016

Lezing van de HVOL en de Vrienden van het Singelpark, 'De Toekomst van het Verleden. Over heden, verleden en toekomst van de singels' door Cor Smit en Jeroen Maters. Zie pagina 24-25.

Plaats: Nieuwe Energie, 3e Binnenvestgracht 23.

Aanvang: 20.00 uur.

Zaterdag 21 mei 2016

HVOL-dagexcursie naar Bergen op Zoom.

Zie pagina 16.

Zaterdag 11 juni 2016

HVOL-fietstocht naar Fort Wierickerschans in Bodegraven. Zie pagina 17.

Tot en met woensdag 15 juni 2016

Tentoonstelling over de voormalige Scheepswerf Boot (1877-1979).

Plaats: Leiderdorps Museum,

Van Diepeningenlaan 110D, Leiderdorp.

Tot en met zaterdag 31 december 2016

'Tot Maas & mens'. Een blik op 300.000 jaar mensenlevens met, op, langs en soms in de Maas.

De expositie voert langs twaalf locaties aan de rivier, van een kamp van Neanderthalers via Romeinse villa's en vroegmiddeleeuwse grafvelden.

Plaats: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28.

Toegang tot lezingen georganiseerd door de HVOL is gratis op vertoon van de ledenpas. Niet-leden betalen 5 euro.

Nieuw

Ik wil bij dit eerste nummer van Oud Leiden Nieuws in het nieuwe jaar 2016 niet meer vervallen in die wensen die bij de jaarwisseling horen. De leden die de digitale nieuwsbrief ontvangen, hebben die wensen al en voor de anderen is het nu wat aan de late kant. Ik wens echter toch wel iets en dat is dat alle voornemens van het bestuur resultaat hebben en dat 2016 daarom een succesvol verenigingsjaar wordt.

Het bestuur heeft plannen gemaakt om de ledenadministratie op de schop te nemen en ook anderszins tot versteviging van de interne zaken te komen. Dat zal op verschillende manieren voor u merkbaar zijn. De langdurige procedure om tot wijziging van statuten en het huishoudelijk reglement te komen is afgerond. U treft de actuele gegevens op onze website.

Bij dit nummer van ons kwartaalblad treft u ook een acceptgiro aan voor de betaling van uw contributie voor 2016 (wij blijven deze methode – ondanks eerder aangekondigde wijziging – gebruiken zolang de mogelijkheid bestaat). Ik verzoek u vriendelijk om uw contributie spoedig over te maken. Wij gaan er graag van uit, dat u lid blijft en uw bijdrage overmaakt en daarom treft u het ledenpasje voor 2016 vandaag óók aan. Het is een ‘los’ pasje, dus u hoeft niet meer te knippen in Oud Leiden Nieuws.

Van groot belang voor u en ons is het eveneens bijgevoegde formulier ter controle van uw gegevens. Ik roep u met klem op om dat formulier in en aan te vullen en het op te sturen (liefst digitaal, dat scheelt enorm in de kosten), opdat de HVOL met actuele en complete gegevens haar leden op nog betere wijze service kan bieden. U ontvangt bijvoorbeeld maandelijks een boeiende digitale nieuwsbrief als wij uw e-mailadres kennen! Uiter-

aard beschouwen wij de gegevens als strikt vertrouwelijk.

Bij wijze van vooraankondiging meld ik u ook, dat wij dit jaar een ‘combinatielidmaatschap’ gaan introduceren. Bij de aanstaande Algemene Ledenvergadering (ALV) zullen wij dat toelichten, evenals onze wens om tot uitbreiding van het bestuur over te gaan. Over die ALV leest u elders in dit nummer van OLN meer. Noteert u de datum alvast.

U bent van mij gewend, dat ik u oproep om nieuwe leden voor de HVOL te werven onder het motto: elk lid is goed voor een nieuw lid! Voor onze vereniging is de morele en financiële steun van onze bedrijfsleden echter ook van groot belang. Het ‘servicepakket’ voor deze leden is eind vorig jaar herschreven en ik meld dan ook met groot genoegen een forse uitbreiding van dit ledenbestand. Hartelijk welkom aan alle nieuwe leden.

Na al deze huishoudelijke zaken is er hier niet veel ruimte meer voor de inhoud van ons verenigingsbestaan. Gelukkig wordt u goed geïnformeerd over de lopende zaken in dit blad, op de site (www.oudleiden.nl), in de digitale nieuwsbrief én in de pers, die regelmatig aanleiding ziet om te berichten over de HVOL, die iets te melden heeft over Annie's, de Oude Kooi, geredde kunst uit de Wederopbouw, de Waardgracht, het beeld van Coster aan de Haarlemmerstraat, het Rijnsburgerblok of een bouwplan aan de Zijlsingel.

Er is genoeg te doen voor en in onze vereniging. Doet u mee?

Rens Heruer

Algemene ledenvergadering Historische Vereniging Oud Leiden

Woensdag 30 maart, 19.30 uur, Burgerzaal Stadhuis Leiden

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen extra ledenvergadering 1 juli 2015 (zie website en Oud Leiden Nieuws 3 (2015)). De notulen van de algemene ledenvergadering van 25 maart 2015 zijn reeds goedgekeurd tijdens de extra ledenvergadering in juli van het vorig jaar.
4. Jaarverslag 2015 (zie pagina 5-10)
5. Financiële jaarstukken (zie pagina 11-13)
Verslag van penningmeester en kascommissie (dhr. R. Hogenelst en dhr. W. Laman), decharge bestuur. Benoeming nieuwe kascommissie. Het bestuur stelt voor over te gaan tot een kascommissie van drie leden. Aangezien dhr. Hogenelst aftredend is, moeten twee nieuwe leden worden benoemd.
6. Uitbreiding bestuur
Het bestuur stelt voor tot uitbreiding van het bestuur over te gaan met één lid. Op die beoogde uitbreiding is de profielschets van toepassing die u op de website en hieronder aantreft. Het bestuur is voornemens een kandidaat voor te dragen, maar wijst op het gestelde in HHR art. 3 lid 1, waardoor kandidaten door ten minste tien leden gezamenlijk bij de secretaris schriftelijk kunnen worden voorgedragen, uiterlijk vier dagen voor de vergadering.
7. Wat verder ter tafel komt
8. Rondvraag
9. Sluiting, gevolgd door de lezing ‘750 jaar stadsrechten van Leiden! Of al 803 jaar?’, verzorgd door historicus dr. J.C.M. Cox (zie pagina 14).

Oproep nieuw bestuurslid

Op het moment telt het bestuur van de HVOL het volgens de statuten minimaal vereiste aantal van 7 leden. Het maximumaantal bestuursleden is in diezelfde statuten vastgesteld op 11. Vanwege het groeiend belang van communicatie en alles wat daarmee verband houdt, is het bestuur voornemens om bij de algemene ledenvergadering in maart 2016 voor te stellen het aantal bestuursleden met een extra lid uit te breiden. De te benoemen kandidaat zal (mede)verantwoordelijk zijn voor de website, communicatie en PR, promotie en ledenwerving. Het bestuur is daarom gericht op zoek naar een kandidaat die niet alleen een ruime belangstelling heeft voor de (Leidse) geschiedenis en het (Leidse) erfgoed, maar ook beschikt over kennis, vaardigheid en ervaring op het gebied van het schrijven en bewerken van tekst voor de digitale media (met name de website en sociale media als Facebook en Twitter). Gezien de huidige samenstelling van het bestuur wordt met name aan vrouwelijke kandidaten gevraagd om te reageren.

Reacties graag zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk 25 maart 2016 naar secretaris@oudleiden.nl.

Jaarverslag 2015

In het jaarverslag van de Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL) geven bestuur, commissies en werkgroepen traditiegetrouw een korte schets van de activiteiten die zij hebben ontplooid. Een HVOL-jaar in vogelvlucht dus, met de algemene ledenvergadering, dies, lezingen en excursies als vaste waarden. Maar ook met lief (zoals de bevordering van voorzitter Rens Heruer tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau in juni) en leed (zoals het overlijden van oud-voorzitter Pieter Obbema in april).

Ledenvergaderingen

De HVOL hield in 2015 twee ledenvergaderingen. Op 25 maart werd in de Burgerzaal van het Stadhuis de jaarlijkse algemene ledenvergadering gehouden waarbij de aftredende bestuursleden Paul Birker en Miep Smitsloo-de Graaff plaatsmaakten voor respectievelijk Wim Bleijie en Adriaan Brandenburg. Op 1 juli werd in de Hortus een extra ledenvergadering belegd in verband met wijziging van Statuten en Huishoudelijk Reglement.

Diesviering

De Diesviering had plaats op 7 november in de Hooglandse kerk. Elias van der Plicht hield ten overstaan van ca. 500 aanwezigen de jaarlijkse Diesrede met als titel 'Van arm borden kercgen naar multifunctioneel godshuis: 700 jaar Hooglandse Kerk'. Rudi van Maanen overhandigde daarna het 107de Jaarboekje aan locoburgemeester Marleen Damen. Hans van Ulden, van de commissie Beeldbank, reikte aan locoburgemeester Damen het eerste exemplaar uit van de nieuwe HVOL-kalender, met als thema Gedempte Grachten.

Miep Smitsloo-de Graaff werd vanwege haar enorme inzet voor de vereniging benoemd tot Lid van Verdienste en kreeg als eerste een replica van een lakenloodje overhandigd. 'Met terugwerkende kracht' ontvingen alle Ereleden en Leden van Verdienste van de HVOL dit kleinood. Ge-

rard en Ria de Graaff (Grafaria) werden met bloemen en een oorkonde in het zonnetje gezet. Het tweetal is 25 jaar betrokken geweest bij de productie van het Jaarboekje en nam tevens afscheid. Ook Bert Lever (drukkerij Nautilus) kreeg een bos bloemen voor 25 jaar 'trouwe dienst'.

Lezingen 2015

Er werden in 2015 tien lezingen en een symposium (mede)georganiseerd.

- Donderdag 19 februari: Erik de Jong, *Weldenkende burgers en Oranjeliefhebbers. Patriotten en Prinsgezinden in Leiden 1775-1795*. Museum Boerhaave.
- Woensdag 25 maart: Els Kloek, *Kenau en Magdalena. Vrouwen in de 80-jarige oorlog*. Stadhuis (Burgerzaal).
- Vrijdag 24 april: Bart van der Boom, *Het oorlogsdagboek van Han de Wilde*. Leids Volkshuis.
- Zondag 17 mei: Jan Laurier, *Leiden in de jaren zeventig, van fabrieksstad naar dienstensector*. (Dirk van Ecklezing). Museum De Lakenhal.
- Woensdag 1 juli: Carla Teune, *Hortus 425 jaar*. Hortus Botanicus (Oranjerie).
- Vrijdag 11 september: Agnes van Steen, *Dudok in Leiden*. (Open Monumentenlezing). Lokhorstkerk.
- Woensdag 21 oktober: Bob Reidsma, *Scheepswerf Boot 1877 – 1979*. (In samenwerking met het Leiderdorps Museum). Het Gebouw.
- Donderdag 5 november: Prosper de Jong,

Glasschilderkunst in het Leiden van de 16^e en 17^e eeuw. (P.J. Blokleding, in samenwerking met Universiteit Leiden en het Leidsch Dagblad). Academiegebouw (Klein Auditorium).

- Zaterdag 7 november: Elias van der Plicht, *‘Van arm borden kergen naar multifunctioneel godshuis: zevenhonderd jaar Hooglandse Kerk’*. (Dieslezing). Hooglandse kerk.
- Woensdag 9 december: Johan Koppenol, *Jan van Hout en de feestcultuur in Leiden*. (Jan van Houtlezing). Lokhorstkerk.

Op vrijdag 6 november vond in de Lokhorstkerk het tweede symposium van de Commissie Leidse Symposia plaats, dat uitgaat van de Stichting Historisch Leiden en waarin de HVOL participeert. Het thema luidde: Gebouwd in Leiden.

Commissie Historisch Karakter van de Stad

Waar in Leiden veel activiteiten plaatsvinden die op enigerlei wijze raken aan de binnenstad en het overig beschermd stadsgezicht, had de commissie Historisch Karakter van de Stad in 2015 haar handen weer vol. Een aantal van deze zaken heeft geresulteerd in brieven of andere acties van het bestuur, terug te vinden op de website. In vogelvlucht moge het volgende hier worden gemeld: er is een actieve bijdrage geleverd aan onder andere de voortgang van het Programma Binnenstad, aan de herinrichting van de Haarlemmerstraat naar het model van de Breestraat, aan de selectie van de architecten en het ontwerp voor de bruggen van het Singelpark en aan de herinrichting van het gebied rond het Jan van Houtmonument. Mede door actie van HVOL-zijde is de sloop van de brandslangendroogtoren aan de Plaatsteeg (tussen Breestraat en Langebrug) voorkomen en kon een oplossing worden bereikt tot tevredenheid van alle betrokken partijen.

Minder succesvol tot dusverre zijn de bezwaren tegen de plannen voor een ter plaatse detonerend flatgebouw aan de Waardgracht. De hoogte van dat gebouw en de hoogte van enkele andere projecten hebben aanleiding gegeven een klemmend beroep te doen op de gemeente zeer waakzaam te zijn tegen de neiging om, bij gebrek aan horizontale uitbreidingsmogelijkheden, op verschillende plaatsen in het beschermd stadsgezicht of aan de rand daarvan hoger te bouwen dan wenselijk. Dit fenomeen is ook een van de redenen geweest om bezwaar aan te tekenen tegen de nieuwbouw van museum De Lakenhal aan de Lammermarkt. Verzet tegen de aanleg van een megaterras voor Annie's bij de samenkomst van de Oude en Nieuwe Rijn heeft op gemeenteniveau geen succes gehad, maar er is goede hoop dat een beroepsprocedure bij de bestuursrechter dat wel zal hebben. De bezwaren van de HVOL en vele omwonenden tegen de amper gebruikte roestige dekschuiten die een deel van de Nieuwe Rijn ontsieren, hebben voorshands geen succes gehad.

Commissie Niet-beschermd Erfgoed

Voor de commissie Niet-beschermd Erfgoed was 2015 een jaar dat gemengde gevoelens heeft opgeroepen. De aankondiging van woningbouwvereniging De Sleutels om de afspraken van 2009 te doorbreken en alsnog het plan op tafel te leggen om de centrale blokken van De Kooi te slopen en te vervangen door nieuwbouw, was teleurstellend. De aanloop daarvan was mistig en de voorlopige uitkomst van de voornemens van De Sleutels noodzaakt tot verstandig tegenwicht in de naaste toekomst. Het bestuur heeft op aangeven van de commissie in de aanloop van de besluitvorming van De Sleutels een duidelijke brief geschreven en in een eerste reactie op het besluit

van De Sleutels de teleurstelling en ergernis bij de HVOL onder de aandacht gebracht.

Eerder in het jaar had woningstichting Portaal besloten om een deel van het woningbezit in de Zeeheldenbuurt te slopen. Winst was dat het centrale deel rond de De Ruijterstraat wordt opgeknapt, maar tegenslag was dat men ook de kenmerkende blokken aan de Zijlsingel bij de toegang tot de buurt vanuit de Oosterkerkstraat wil slopen.

In diezelfde buurt speelt de sloop van de garage aan de Zijlsingel. Dat is geen probleem. De vervanging daarvan door een veel te hoog appartementencomplex is echter een slecht idee. Het bestuur heeft tegen de bouw van een te hoog complex bezwaar gemaakt.

Werkgroep Monumentale Kunst uit de Wederopbouwperiode

De werkgroep is opgericht in 2014 om de Leidse monumentale kunst uit de wederopbouwperiode te inventariseren, te documenteren en onder de aandacht te brengen. Dit waardevolle erfgoed uit de naoorlogse jaren dreigt door gebrek aan kennis en waardering geruisloos te verdwijnen.

De werkgroep ontdekte in 2015 een belangrijk en tot op heden onbekend monumentaal kunstwerk van Peter Struycken in het huidige Driestar College aan de Dieperpoellaan, een gebouw dat medio 2016 wordt gesloopt. Deze ontdekking heeft ertoe geleid dat dit werk zal worden uitgenomen en opgeslagen voor herplaatsing. Herplaatsing van monumentale kunst is een nieuwe opgave waarvoor de werkgroep zich zal beijveren door dit onder de aandacht van de gemeente te brengen.

De werkgroep is ook met succes met de stichting Heemschut opgetrokken voor het behoud van een kunstwerk van Lex Horn uit het Clusi-

usgebouw aan de Wassenaarseweg. Uit wat tot op heden is geïnventariseerd, lijkt dit werk te behoren tot de top van de Leidse en zelfs Nederlandse Monumentale Kunst.

De nadruk van de werkzaamheden van de werkgroep heeft gelegen op het inventariseren en documenteren. Uit diverse bronnen is een lijst gemaakt van rijks- en gemeentelijke gebouwen met mogelijk verwachte aanwezigheid van monumentale kunst. De aanwezige monumentale kunst is per gebouw geïnspecteerd en gefotografeerd. Soms bleek deze niet meer aanwezig te zijn door sloop, verwijdering of overschildering. Het bevestigt het vermoeden dat in de afgelopen jaren al veel verloren is gegaan.

Commissie Beeldbank

Het jaar 2015 stond bij de Beeldbank voornamelijk in het teken van de overgang van het beeldmateriaal naar de database van Erfgoed Leiden en omgeving (ELO). De overdracht werd geheel voltooid en ook is een groot aantal nieuwe collecties toegevoegd. Nu de transitie is afgerond, zijn alle vrijwilligers druk aan de slag met het scannen, bewerken en beschrijven van het beeldmateriaal.

In 2015 werden acht nieuwe vrijwilligers begroet. Gezien het intensieve werk bij het (her) beschrijven van het beeldmateriaal zijn zij meer dan welkom. In totaal telt de commissie Beeldbank nu dertig vrijwilligers. De verhuizing naar het pand van ELO aan de Boisotkade heeft aan het begin van het jaar plaatsgehad. De stuurgroep heeft regelmatig overleg met de directeur van ELO over de samenwerking.

Ook in 2015 kreeg de Beeldbank weer de beschikking over een aantal collecties. In het bijzonder moeten daarbij worden genoemd de digitale en analoge collecties beeldmateriaal van

de bekende Leidse fotograaf Niek Bavelaar. De stuurgroep is, op verzoek van ELO, begonnen met een onderzoek naar de auteursrechten van het bij de Beeldbank berustende beeldmateriaal. De stuurgroep Beeldbank heeft het HVOL-bestuur verder verzocht om een oplossing te zoeken voor het ontsluiten en digitaliseren van de collectie Holvast. Deze collectie bestaat uit ca 900.000 negatieven. Door de omvang is het ondoenlijk om dit door vrijwilligers te laten doen. Er zijn fondsen nodig om dit professioneel te laten uitvoeren.

Ook dit jaar heeft de Beeldbank veel verzoeken gehad om beelden ter beschikking te stellen voor publicaties of voor privédoeleinden. In de meeste gevallen konden deze verzoeken worden gehonoreerd. De stuurgroep heeft tevens overleg gevoerd over de inbedding van de Beeldbank in de nieuwe website van de HVOL.

Werkgroep Geveltekens

De Werkgroep Geveltekens slaagde er in 2015 in voortgang te maken met de herplaatsing van stenen uit het Archeologisch Depot van de Gemeente Leiden met onbekende herkomst. Een steen herinnerend aan de schrijver Bilderdijk vond bijvoorbeeld een mooie nieuwe plaats in de Openbare Bibliotheek. Met Museum Naturalis en de Rijksgebouwendienst werden afspraken gemaakt over de herplaatsing van een wapenstein afkomstig van de afgebroken poort van het Pesthuis. Ook werd voortgang geboekt met het plan om drie beelden van het voormalige – in 1856 afgebroken – Gildehuis voor Timmermannen en Metselaars (dat stond aan de Oude Vest 87) naar Leiden terug te brengen vanuit het depot van het Rijksmuseum.

Als onderdeel van de restauratie van de Waalse Kerk werd ook de gevelsteen met het Rad van

Catharina hersteld, met steun van de gemeente Leiden. Subsidie van onder andere de gemeente maakte het herstel van het beeld van Laurens Jansz Coster in de Haarlemmerstraat mogelijk, iets wat in 2016 zijn beslag zal krijgen. Voorbeelden van succesvolle persoonlijke initiatieven waren de restauratie van de gevelsteen van de vroegere kolenhandel Perquin aan het Levendaal en het aanbrengen van een plaquette die herinnert aan de naamgever van het Swammerdampad bij de Boerhaavelaan.

Helaas zijn niet alleen successen te melden. Een plan om monumentale stenen van het voormalig postkantoor ter plaatse terug te brengen met de bouw van het ID-College in de Breestraat kon door gebrek aan medewerking niet doorgaan. Wel succes hadden pogingen om ornamenten te behouden van afgebroken panden aan de Lammermarkt en van het te slopen huis Stationsweg 37.

De Werkgroep deed ook veel aan haar tweede hoofdtak: het bekendmaken van ‘het verhaal van de stad’. Wandelingen langs gevelstenen werden georganiseerd. Een inventarisatie werd voltooid van alle in de Leidse wijken buiten de singels aanwezige geveltekens. Vele foto's werden toegevoegd aan de databank en tientallen nieuwe verhalen over gevelstenen werden geschreven en toegankelijk gemaakt via de website van Erfgoed Leiden.

Commissie Dirk van Eck

De commissie Dirk van Eck voor sociale en economische geschiedenis van Leiden e.o. heeft het afgelopen jaar haar plaats binnen de HVOL bevestigd. In de persoon van Jaak Slangen als redactielid was de commissie ook bij het Jaarboekje betrokken. Het hoogtepunt van het jaar was de druk bezochte Dirk van Ecklezing op 17 mei.

Een sociaal-historisch pareltje is *De Stem van Leiden*, een project met als doel levensverhalen van oudere inwoners van Leiden op te tekenen en voor verder onderzoek beschikbaar te stellen. Dit eerste jaar is veel aandacht besteed aan scholing, maar er is inmiddels ook een aantal uitgewerkte interviews beschikbaar.

De commissie fungeerde verder als aanspreekpunt voor sociaal-historisch onderzoek, assisteerde verschillende personen bij het zoeken naar bronnenmateriaal, dacht mee over mogelijkheden voor publicaties en bood een platform voor discussies.

Commissie Jan van Hout

De vereniging Jan van Hout is op 25 maart 2015 als commissie opgegaan in de Historische Vereniging Oud Leiden. Een activiteit in het voorjaar (18 april) was het bezoek aan Zoutleeuw (België), waar de vrouw van Jan van Hout werd geboren. In Zoutleeuw werd onder meer de prachtige Leonarduskerk bezichtigd.

Voorts was de commissie halverwege het jaar betrokken bij de presentatie van het boekje 'Een Koperen Groep' over de jubilerende 'Werkgroep B&W Notulen van na de stadhuisbrand'. In het najaar ontving de commissie Jan van Hout een verzoek voor subsidiëring van de aanschaf van enkele kadasterstukken uit de middeleeuwen. In 2016 wordt daarover meer duidelijk. Het jaar werd afgesloten met de Jan van Houtlezing op 9 december.

Excursiecommissie

Er werden in 2015 vijf excursies georganiseerd:

- 19 april: Stadswandeling samen met Gilde Leiden met als thema Stegen, Sloppen en Pilgrims.
- 2 mei: Fietstocht naar Voorburg met een be-

zoek aan Hofwijck (Huijgensmuseum) en museum Swaensteyn.

- 6 juni: Dagexcursie naar Tilburg met stadswandeling en bezoek aan het Textielmuseum.
- 18 sept: Dagexcursie naar Delfshaven en Schiedam met stadswandeling, boottocht en bezoek aan het Jenevermuseum.
- 11 okt: Stadswandeling in samenwerking met de werkgroep Geveltekens.

Twee aangekondigde excursies konden geen doorgang vinden. De excursie 'Spinkind' moest worden afgelast omdat de medewerking voor een belangrijk onderdeel werd afgezegd. De tweedaagse excursie naar Gent werd om financiële redenen geschrapt. De kosten per persoon zouden extreem hoog uitkomen.

Commissie Promotie & Publiciteit

• Promotie

In 2015 waren bij het merendeel van de HVOL-lezingen een of meer leden van de promotiecommissie aanwezig. Dit leverde in totaal enkele tientallen nieuwe leden op. Daarnaast was de commissie prominent aanwezig op de Open Monumentendagen in september en bij de dies, wat resulteerde in een aanwas van meer dan zestig nieuwe leden. Het cadeaulidmaatschap blijkt aantrekkelijk. In 2015 werd hiermee een twintigtal nieuwe leden geworven.

• Oud Leiden Nieuws

Er verschenen vier nummers van het kwartaalblad Oud Leiden Nieuws met bijdragen van bestuur, commissies, werkgroepen en individuele leden. Het februarinumnummer kwam uit onder eindredactie van Paul Birker en Bram van Leeuwen. Na de ALV van maart nam Tanneke Schoonheim het stokje van Paul Birker over en samen met Bram

van Leeuwen produceerde zij in mei, augustus en oktober de andere drie nummers.

Bij het tweede nummer van Oud Leiden Nieuws werd voor alle leden een exemplaar van de Gemptegrachtenwandeling ingesloten, een gedocumenteerde wandelroute langs een substantieel deel van al het water dat door Leiden stroomde en deels nog stroomt. Deze route werd vanuit het Waterambacht samengesteld en beschreven door twee leden van onze vereniging, Jan Wieles en Piet de Baar.

- *Digitale nieuwsbrief*

De digitale nieuwsbrief verscheen in 2015 elke maand. Deze nieuwsbrief is een aanvulling op Oud Leiden Nieuws, met actuele informatie en wetenswaardigheden over de vereniging zelf en historische activiteiten in Leiden in het algemeen. De nieuwsbrief wordt verstuurd naar de leden van wie het e-mailadres bekend is, en naar alle andere belangstellenden die zich ervoor opgeven. Eind 2015 bevatte het adressenbestand van de nieuwsbrief ongeveer 800 e-mailadressen.

- *Sociale media*

De vereniging is actief op Facebook ([https://](https://www.facebook.com/verenigingoudleiden)

www.facebook.com/verenigingoudleiden) en op Twitter (<https://twitter.com/oudleiden>).

Op beide media worden zeer regelmatig foto's en berichten geplaatst over historische gebeurtenissen uit het Leidse verleden, die goed bekeken en verspreid worden. Daarnaast worden deze kanalen gebruikt voor andere berichten, zoals het aankondigen van lezingen en excursies, het melden van het laatste nieuws en het delen van relevante berichten van andere erfgoedinstellingen. Berichten op Facebook hebben gemiddeld een bereik van ongeveer 250 personen, terwijl het Twitteraccount zo'n 1700 volgers heeft.

Bestuur, commissies en werkgroepen

De volledige namenlijst is te vinden in het Jaarboekje en op de website van de HVOL.

Vertegenwoordigingen

De HVOL was in het verslagjaar vertegenwoordigd in de volgende organisaties: Stichting tot instandhouding van de begraafplaats Groenesteeg (Loes Edzes-Eijsackers), Stichting Molen De Put (Leen Barendregt), Stichting Historisch Leiden (Rens Heruer) en de Erfgoedkoepel (Rens Heruer en/of Gerard Kramer).

De Diesviering in de Hooglandse Kerk (foto: Marjolein Hettinga).

Financieel Jaarverslag

Aan de leden van de Historische Vereniging Oud Leiden

Leiden, 4 februari 2016

Hierbij doe ik u, namens het bestuur, de begroting voor het jaar 2016 toekomen. De begroting is niet taakstellend, maar geeft in algemene zin weer in welke richting de contributies en overige middelen zullen worden ingezet.

Met vriendelijke groet,

Victor M Wijnands penningmeester.

BEGROTING 2016

OPBRENGSTEN

	Begroting 2016	Exploitatie 2015
Contributies	45.000,00	46.455,00
Bedrijfslidmaatschappen	4.000,00	4.250,00
Legaten en schenkingen	<u>0,00</u>	<u>77.552,00</u>
Totale inkomsten	49.000,00	128.257,00

LASTEN

Uitgaven voor verenigingsactiviteiten

Leids Jaarboekje	16.500,00	16.509,00
Mededelingenblad	15.500,00	16.785,00
Lezingen	2.500,00	2.324,00
Excursiecommissie	1.500,00	1.719,00
Dieslezing	5.600,00	5.510,00
Vrijwilligersborrel	750,00	700,00
Commissie Beeldbank	750,00	505,00
Evenementen	500,00	-1.033,00
Commissie Dirk van Eck	400,00	370,00
Commissie Historisch Karakter	400,00	321,00
Diverse uitgaven	<u>600,00</u>	<u>740,00</u>
Totaal uitgaven voor verenigingsactiviteiten	<u>45.000,00</u>	<u>44.450,00</u>

Uitgaven voor verenigingsbestuur

Ledenadministratie	2.150,00	2.887,00
Communicatie	250,00	168,00
Werving en promotie	1.000,00	422,00
Secretariaat	750,00	657,00
Afschrijvingen materiele vaste activa	1.450,00	1.262,00
Dotatie jubileumvoorziening	500,00	500,00
Bestuurkosten algemeen	1.500,00	3.422,00
Onvoorzien	<u>800,00</u>	<u>0,00</u>
Totaal lasten van de vereniging	8.400,00	9.318,00

Financiële baten en lasten

Baten	5.000,00	4.733,00
Lasten	<u>600,00</u>	<u>568,00</u>
Totaal financiële baten	4.400,00	4.165,00
Resultaat boekjaar	<u>0,00</u>	<u>78.654,00</u>

BALANS PER 31 DECEMBER 2015

(na resultaatbestemming)

A c t i v a

	2015	2014
	€	€
Materiele vaste activa		
Investering computers	3.362	1.748
Financiële vaste activa		
Beleggingen	194.585	189.323
Vlottende activa		
Voorraad promotiemateriaal	1.828	750
Vorderingen en vooruitbetaalde kosten	11.788	14.983
Liquide middelen	115.547	62.795
	<u>127.335</u>	<u>77.778</u>
Totaal activa	<u>327.110</u>	<u>269.599</u>
P a s s i v a		
Vermogen		
Vermogen op 1 januari	212.878	187.433
Uitkomst boekjaar	78.654	24.403
Ongerealiseerde vermogensmutatie beleggingen	<u>1.086</u>	<u>5.824</u>
	292.618	217.660
Fondsen op naam	<u>9.518</u>	<u>10.504</u>
Totaal Vermogen	302.136	228.164
Voorzieningen		
Voorziening Subsidies	1.000	1.000
Voorziening Jubileum	1.500	1.000
Voorziening Leden voor het leven	<u>2.875</u>	<u>2.075</u>
Totaal Voorzieningen	5.375	4.075
Kortlopende schulden		
Rekening couranten activiteiten	11.542	12.791
Nog te betalen kosten	<u>8.057</u>	<u>24.569</u>
Totaal kortlopende schulden	19.599	37.360
Totaal passiva	<u>327.110</u>	<u>269.599</u>

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2015

Uitkomst	Uitkomst 2015	Uitkomst 2014
	€	€
Opbrengsten		
Contributies	46.455	41.330
Bedrijfslidmaatschappen	<u>4.250</u>	<u>4.250</u>
Totaal opbrengsten vereniging	50.705	45.580
Legaten en schenkingen	<u>77.552</u>	<u>30.106</u>
Totale inkomsten	128.257	75.686
Lasten		
Verenigingsactiviteiten		
Leids Jaarboekje	16.509	16.133
Mededelingenblad	16.785	15.020
Kosten lezingen	2.324	1.115
Kosten excursies	1.719	1.541
Dies lezing	5.510	6.433
VIP vrijwilligers bijeenkomst	700	837
Kosten Beeldbank	505	2.320
Evenementen	-1.033	1.875
Kosten Dirk van Eck werkgroep	370	
Commissie Stad	321	
Diverse uitgaven	<u>740</u>	<u>1.366</u>
Totaal lasten verenigingsactiviteiten	44.450	47.140
Lasten bestuur vereniging		
Ledenadministratie	2.887	2.617
Communicatiekosten	168	138
Werving en promotie	422	922
Secretariaatskosten	657	1.877
Afschrijvingen materiële vaste activa	1.262	750
Dotatie Jubileumvoorziening	500	500
Bestuurskosten algemeen	<u>3.422</u>	<u>1.954</u>
Totaal lasten bestuur	<u>9.318</u>	<u>8.258</u>
Totaal uitgaven	53.768	55.398
Financiële baten en lasten		
Baten	4.733	5.173
Lasten	<u>568</u>	<u>1.058</u>
Totaal financiële baten en lasten	4.165	4.115
Overschot boekjaar	<u>78.654</u>	<u>24.403</u>

750 jaar stadsrechten van Leiden! Of al 803 jaar?

Lezing door Joost C.M. Cox

na afloop van de Algemene Ledenvergadering
Woensdag 30 maart, Burgerzaal, Stadhuis Leiden

Stadsrechten waren in de middeleeuwen bijzondere rechten en privileges, die aan een plaats werden toegekend. Bestuur en rechtspraak konden voortaan worden uitgeoefend door de stedelingen zelf; men kreeg veelal ook het keurrecht (zodat men eigen stedelijke regels kon opstellen) en economische privileges zoals (jaar)markten en tolvrijdom toegekend. De eerste nederzetting in ons land met stedelijke rechten was Staveren (1068), de laatste plaats die een klassiek landsheerlijk stadsrecht verwierf was Zevenaar (1487).

In Holland ging het initiatief vaak uit van de graaf, die om uiteenlopende redenen (van militair-strategische tot financiële) stadsrecht-privileges verleende aan bepaalde plaatsen. Met de groei van de centrale staat verloren de stadsrechten meer en meer hun betekenis. In de 17de en 18de eeuw maakten de stemhebbende steden via hun positie in de Staten van de Zeven Provinciën de dienst uit in de Republiek.

Na 1795 kregen de gemeenten naar Frans voorbeeld vorm en werden alle oude stedelijke privileges afgeschaft. In de gemeentewet van 1851 verdween het onderscheid tussen steden en dorpen en was er voortaan nog slechts sprake van gemeenten. Toch is iedere oude stad nog steeds trots op haar geschiedenis: vrijwel ieder jaar is er wel eentje die haar zoveeljarige stadsrechten viert.

Ook Leiden heeft stadsrechten. De oudste

stadsrechtsoorkonde van de stad, die bewaard is gebleven, werd in 1266 door de graaf van Holland uitgevaardigd. Dit is het eerste stadsrecht waarvan we exact weten wat erin staat. Reden voor een feest dus, nu dit document 750 jaar oud is!

Maar zijn we niet veel te laat? In de Leidse Canon wordt gesteld: 'De oorkonde met zogenoemde stadsrechten van graaf Floris V uit 1266 wordt gezien als geboortakte van de stad Leiden. Feitelijk bevestigde hij rechten die zijn voorgangers al gegeven hadden en voegde er enige aan toe. De eerste rechten dateren waarschijnlijk al van vóór 1200. Bij het aantreden van iedere nieuwe graaf werd over de stadsrechten onderhandeld en werden ze aangepast.'

Inmiddels wordt algemeen aangenomen dat de eerste stadsrechten van Leiden omstreeks 1213 moeten zijn verleend, door Willem I, graaf van Holland. Maar misschien is zelfs die datum nog wel naar voren te verleggen. De spreker zal ingaan op de betekenis van het hebben van stadsrechten in het algemeen en de datering en ontwikkelingen van het Leidse stadsrecht in het bijzonder.

Joost C.M. Cox (Eindhoven 1955) is gemeentesecretaris van Den Helder. Hij studeerde bestuurskunde en rechten in Leiden en promoveerde in 2011 in Leiden op het proefschrift "Hebbende privilege van stede". De verlening van stadsrechtprivileges in Holland en Zeeland (13de - 15de eeuw).'

Excursies 2016

Vrijdagmiddag 11 maart 2016:

Hoogheemraadschap Rijnland

Zoals in het vorige nummer van Oud Leiden Nieuws al aangekondigd, brengen we op 11 maart een bezoek aan het gebouw van het Hoogheemraadschap van Rijnland aan de Archimedesweg in Leiden. Dit bezoek bestaat uit een rondleiding in kaartenarchief en restauratieatelier. Verder zal Petra van Dam, hoogleraar waterstaatsgeschiedenis, een lezing houden met als titel 'De slag om de zeevering'.

De aanmelders krijgen bijtijds bericht over de precieze aanvangstijd.

De kosten zijn € 6 voor leden en € 7 voor introducés.

Zondagmiddag 10 april 2016:

Lentewandeling 'Ontdek Oud Oegstgeest' i.s.m. Vereniging Oud Oegstgeest

Net als Leiden heeft ook Oegstgeest veel te bieden waar niet iedereen weet van heeft. Zoals haar unieke woonwijken uit de 19de en 20ste eeuw, de rijksmonumenten in het oude centrum, het sprookjesachtige Wilhelminapark met zijn Jugendstilvilla's, het voormalige raadhuis van Hendrik Jesse en het huidige gemeentehuis, dat in 1901 gebouwd werd als krankzinnigengesticht.

Vele Leidse wetenschappers woonden in Oegstgeest. Herman Boerhaave bewoonde tussen 1724 en 1738 landgoed Oud-Poelgeest. Hortusdirecteur Adriaan van Royen was de bewoner van het Klein Curium, eveneens een Oegstgeests rijksmonument. En na de ramp met het kruitschip op 12 januari 1807 verhuisde hoogleraar Klassie-

ke Talen Daniël Wijttenbach van het Rapenburg naar een 16de-eeuwse hofstede in Oegstgeest.

De middag begint om half één in het Dorpscentrum (Lijtweg 9) met een lezing door Carla de Gloppe-Zuijderland, gemeentearchivaris van Oegstgeest. In haar presentatie zal zij vertellen over de ontwikkeling van het dorp door de eeuwen heen. Direct na de lezing start de wandeling, die langs een aantal monumenten en een deel van het vele groen van Oegstgeest voert. In de historische tuin van landgoed Oud Poelgeest is een kleine rondleiding. De middag eindigt in Oud Poelgeest zelf, met een bezichtiging van de geheel gerestaureerde Drakenzaal. Het polychrome stucplafond uit de periode tussen 1814 en 1876 is schitterend gereconstrueerd met authentieke materialen en kleuren. Tot slot is er nog een drankje in de kasteelbar.

De kosten (inclusief koffie en een drankje) zijn € 7,50 voor leden en € 8,50 voor introducés.

Het oude raadhuis in Oegstgeest (foto: Wikipedia).

Zaterdag 21 mei 2016:

Dagexcursie naar Bergen op Zoom

Bergen op Zoom heeft historisch veel gemeen met Leiden. Niet voor niets zingen we op 3 oktober in het Van der Werfpark Valerius' *Merck toch hoe sterck*, over het beleg van Bergen op Zoom. De 800 jaar oude stad werd tweemaal belegerd door de Spanjaarden, in 1588 en 1622.

We vertrekken 's morgens met de bus vanaf de opstapplaatsen in Oegstgeest en Leiden. In Bergen op Zoom aangekomen, krijgen we bij de koffie een korte inleiding en daarna maken we onder leiding van een stadsgids een wandeling van ongeveer anderhalf uur door de oude binnenstad. Hierbij komen we langs diverse monumenten: het Oude Stadhuis, de St. Gertrudiskerk, de Maagd en de Gevangenpoort.

De lunch vindt plaats recht tegenover Het Markiezenhof, dat we 's middags bezoeken. Het is

een van de fraaiste stadspaleizen van West-Europa. Gebouwd in de late 15de eeuw, door de fameuze Mechelse bouwmeesters Anthonie en Rombout Keldermans, was dit het woonpaleis van de heren en markiezen van Bergen op Zoom. Achter de imposante gevel met felrode vensterkorven vindt u een intrigerend complex van zalen, stijlkamers, galerijen, traptorens, binnenplaatsen en tuinen. U zult echt versteld staan, zoveel is hier te genieten!

Hierna is er nog een uurtje de gelegenheid om zelf de stad verder te bezichtigen en voordat de bus naar huis weer vertrekt, is er nog een gezamenlijk drankje.

De aanmelders krijgen ongeveer een week voor de excursie nadere informatie.

De excursieprijs is € 33 voor HVOL-leden en € 35 voor introductés. Wie geen Museumkaart heeft, betaalt € 9 entree voor de Markiezenhof.

De Grote Markt in Bergen op Zoom (foto: Wikipedia).

Zaterdag 11 juni: Fietstocht naar Fort Wierickerschans in Bodegraven

Zaterdag 11 juni leidt de jaarlijkse fietstocht naar Fort Wierickerschans in Bodegraven. Het wordt een stevige toer van 25 kilometer, en weer terug. Wie terug liever niet terugfietst, kan ook – voor eigen rekening – de trein nemen. De fiets wordt dan zonder kosten per bestelwagen naar Leiden teruggebracht.

Fort Wierickerschans is een unieke historische plaats. Met de Wiericke en de Dubbele Wiericke maakt het deel uit van de Hollandse Waterlinie én het ligt op de Romeinse Limesroute.

In 1585 werd bij Vreeswijk de sluis opgezet om het land onder water te zetten en zo de opmars van het Spaanse leger daar te stuiten. Dat werkte en vervolgens besloot men dit middel structureel deel uit te laten maken van de verdediging van Holland en Utrecht. De waterlinie werd uitgebreid en versterkt en in 1672 werd deze voor het eerst gebruikt toen de legers van Lodewijk de 14de het Utrechtse gebied wilden binnenvallen. Invallende vorst maakte nog bijna

Fort Wierickerschans (foto: Rob Smit).

dat de opzet mislukte, maar gelukkig was het ijs te dun om de vijand te dragen.

In januari 1673 gaf prins Willem III de opdracht om ook aan de Wiericke een schans te bouwen. Het fort werd vanaf 1747 gebruikt als en later als centraal depot om gemobiliseerde soldaten te bevoorraden. Na 1815 kwam er meer naar het oosten een nieuwe verdedigingslinie. Door deze zogeheten ‘Nieuwe Hollandse Waterlinie’ werd het fort voor de landsverdediging nutteloos. In WOI diende het nog wel als interneringskamp voor buitenlandse officieren, terwijl er in WOII een onderdeel van de Duitse ‘Kriegsmarine’ gehuisvest was. Na de bevrijding werden er NSB’ers en andere collaborateurs gevangen gehouden.

De organisatie is nog niet helemaal rond en de prijs is nog niet bepaald. U kunt zich al wel vrijblijvend inschrijven en krijgt meer informatie als de tocht op de rails staat.

Inschrijven voor de excursies:

U kunt zich inschrijven via het formulier op www.oudleiden.nl. U kunt één introducé inschrijven.

Hebt u moeite met het invullen? Bel dan 071-5210752 (Rob Smit) en geef uw telefoonnummer via de telefoonbeantwoorder door. U wordt dan teruggebeld, waarna de excursiecommissie uw inschrijving via de website zal regelen.

Betalen: Graag direct na de aanmelding de excursiekosten overmaken op bankrekening

NL67 INGB 0005 9012 64 t.n.v. Vereniging Oud Leiden (Pas op: de rekening voor de contributiebetaling heeft dezelfde tenaamstelling). Vermeld bij de betaling uw HVOL-lidmaatschapsnummer, de excursie waarvoor u inschrijft en de naam van uw eventuele introducé.

Dies 2015

Op een regenachtige 7 november 2015 werd in een weer overvolle Hooglandse Kerk de Dies van de HVOL gevierd. Tal van activiteiten luisterden onze 113de verjaardag op. Het begon met de benoeming Miep Smitsloo-de Graaff tot Lid van Verdienste. Zij nam eerder in het jaar officieel afscheid als secretaris van de vereniging. Voor haar niet aflatende inzet voor de vereniging kreeg ze uit handen van voorzitter Rens Heruer de bijbehorende oorkonde uitgereikt. Tevens ontving ze als eerste een replica van een lakenloodje 'verpakt' in Leids laken, als extra teken van waardering voor het werk dat zij acht jaar lang heeft verricht voor de HVOL. Het loodje wordt voortaan uitgereikt aan mensen die zich op zeer bijzondere wijze voor de HVOL hebben ingezet.

De traditionele Dieslezing werd dit keer verzorgd door Elias van der Plicht. Hij sprak over de roemrijke historie van de jubilerende Hooglandse Kerk. De tekst van zijn lezing is te vinden op onze website (www.oudleiden.nl). Daarna was het tijd voor het Leids Jaarboekje. Hoofdre-

Miep Smitsloo-de Graaff wordt benoemd tot Lid van Verdienste (foto: Marjolein Hettinga).

dacteur Rudi van Maanen presenteerde de editie van 2015 en reikte het eerste exemplaar uit aan locoburgemeester Marleen Damen. Zij verving burgemeester Henri Lenferink die vanwege de stedenband met Oxford in Engeland verbleef.

Van Maanen zette ook Bert Lever van drukkerij Nautilus en Gerard en Ria de Graaff (Grafaria) uitgebreid in het zonnetje vanwege de exact 25 jaar dat het drietal zich met hart en ziel 'ook buiten de kantooruren' heeft ingezet voor de jaarlijkse uitgave. Gerard en Ria de Graaff zetten nu na al die jaren een punt achter hun werkzaamheden (onder andere opmaak, correctie en zetwerk). Het echtpaar ontving onder luid applaus een 'Oorkonde uit Waardering'.

Een andere mooie traditie werd eveneens in ere gehouden: de overhandiging van het eerste exemplaar van de Historische Kalender. Het thema van de kalender 2016 is 'Gedempte Grachten', aansluitend bij de wandelroute die eerder in 2015 aan alle leden van de vereniging werd aangeboden. Hans van Ulden van de commissie Beeldbank bood het eerste exemplaar van de kalender aan locoburgemeester Damen aan.

Na afloop van het officiële gedeelte was er een informeel samenzijn, waar onder meer de commissies en werkgroepen van de HVOL zich presenteerden. Voorts werden de 'contouren' getoond van de nieuwe HVOL-website en signeerde Jeroen Windmeijer zijn boek *De Bekentenissen van Petrus*. 'Het was weer een mooie bijeenkomst', aldus een van de aanwezigen aan het eind van de ochtend, toen de jassen inmiddels wat waren opgedroogd en de zon zich buiten zowaar even liet zien.

Het raadsel van de voedselvoorziening in de Hongerwinter

Lezing door Alphons Siebelt

Vrijdag 26 februari, 20.00 uur, Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1, Leiden

Voor veel Leidenaren is de Hongerwinter de indrukwekkendste periode in hun leven geweest. Het gebrek aan eten, de kou, de duisternis, de spanning of zelfs angst zorgden vanaf november 1944 voor een beklemmende sfeer. Niet alleen de gaarkeukens, het eten van tulpenbollen en suikerbieten, maar ook het 'Zweeds wittebrood' en de voedseldroppings maakten enorme indruk. Maar ondanks die maanden van honger zien de mensen er op foto's uit mei 1945 heel redelijk uit. Hoe kan dat? Viel het dan toch wel mee? In de lezing wordt geprobeerd het raadsel van de voedselvoorziening op te lossen, mede aan de hand van nooit eerder vertoonde foto's en documenten.

*Rij wachtenden voor Huize Liduina
(fotoğraf onbekend).*

Er zijn weinig foto's uit die periode bekend. Onlangs kwam een herinneringsalbum boven water met 27 foto's, die kort vóór of net na de bevrijding in het Liduinahuis aan de Zoeterwoudse-

singel zijn gemaakt door een tot nu toe onbekende fotograaf. Enkele foto's daarvan werden eerder gepubliceerd. In het Liduinahuis zorgden de Arme Zusters van het Goddelijke Kind voor 'achterlijke voogdijkinderen', zoals dat toen werd genoemd (een blo-school met internaat). In de Hongerwinter was er een uitdeelpost van de gaarkeuken gevestigd, waar maaltijden werden bereid voor en verstrekt aan bepaalde groepen Leidenaren. We zien op de foto's mensen buiten in de rij staan en aan tafel eten. Ook zijn er foto's van het opscheppen uit melkbussen en het verzorgen van baby's. Helaas ontbreekt het aan bijschriften, zodat we niet weten wie er op de foto's staan.

Leidenaren aan de maaltijd (fotoğraf onbekend).

Op 8 mei 1945 arriveerden de Canadezen in Leiden en drie dagen later kwam de toevoer van levensmiddelen, benzine en steenkool op gang. Gedurende twaalf weken werden er goederen gelost bij de Touwfabriek in Leiderdorp. Enige tijd geleden bleek er een serie foto's te bestaan van deze

Het lossen van een binnenvaartschip. Aan de overkant zweminrichting De Zijl (fotograaf onbekend).

activiteiten. Daarop is te zien hoe militaire trucks en binnenvaartschepen worden gelost en de goederen worden overgeladen in kleinere vrachtwagens. De foto's zijn van goede kwaliteit, zodat ze vermoedelijk door een vakfotograaf zijn gemaakt. Het is helaas nog onbekend wie dat is geweest. We weten dat er tientallen Leidenaars aan hebben meegewerkt, onder wie leden van de Binnen-

landse Strijdkrachten. Voor zover bekend zijn dergelijke foto's zeer zeldzaam. Er werden wel vaak meer afdrucken van gemaakt als aandenken voor de medewerkers, zoals die van het Liduinahuis.

Alphons Siebelt is historicus, gespecialiseerd in Leiden in de Tweede Wereldoorlog. Hij schreef hierover drie boeken (waarvan een samen met Hans Blom) en publiceerde vijf artikelen in het Leids Jaarboekje.

Contact@onderduikers.nl

Momenteel wordt er gewerkt aan een boekje over de voedselvoorziening in de Hongerwinter. Wie kan ons helpen aan materiaal, documenten of foto's en interessante (familie)verhalen over deze bijzondere periode? Wie kan iets vertellen over de hier afgedrukte foto's? U kunt dat na afloop van de lezing of per e-mail laten weten aan Alphons Siebelt (contact@onderduikers.nl).

De Historische Vereniging Oud Leiden heet de volgende bedrijfsleden van harte welkom:

Breedveld Holding
Buik & Van der Horst, gerechtsdeurwaarders
Griffioen Precious Presents vof
Stichting Pieterskerk Leiden
Rabobank Leiden-Katwijk
Van der Valk Hotel Leiden

Holdingmaatschappij
R.H. Breedveld B.V.

Rabobank

De Leidse helden van 1831

De terugkeer van de Leidsche Jagers uit de Tiendaagse Veldtocht

Zaterdag 23 april, 20.00 uur, Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1, Leiden

Vereniging Het Plantsoen in samenwerking met de HVOL

Op 23 september 1831 keerde het vrijwilligerscorps van circa 250 Leidse studenten, de 'Kompagnie Vrywillige Jagers der Leydsche Hoogeschool', met een man minder terug uit de Tiendaagse Veldtocht tegen de Belgen, die strenden voor afscheiding van Nederland. Deze 'Leidsche Jagers' waren de voorgangers van wat nu de studentenweerbearheid Pro Patria van Minerva is. Ze werden onthaald in de Pieterskerk, en kregen een zilveren penning uitgereikt. Leiden was in rep en roer. Het was dan ook de tijd dat Nederland bezig was een nationale identiteit te ontwikkelen. Er werd een toneelstuk gespeeld, Minerva's Lauwerkrans, en er werden gedichten over deze helden voorgedragen.

Op vrijdag 22 juni 1832 vond in de kerk de feestelijke onthulling van een gedenksteen voor de veldtocht plaats. Daarbij werden enkele gezangen uitgevoerd door een studentenkoor in samenwerking met het 'Toonkunstig gezelschap Musis Sacrum'. Ter ere van de 'Leidsche helden' werd door C. Gaije de cantate Vredezing gecomponeerd en toegewijd aan Musis Sacrum. Dit was een vereniging van en voor muzikkliefhebbers in Leiden, als 'Muzijk-Gezelschap Musis Sacrum' opgericht in 1828, drie jaar voor het 'Academische Muzijkgezelschap Sempre Crescendo'.

De vereniging had een eigen koor en orkest. In 1835, in de tijd waarin het Plantsoen werd aangelegd op de afgebroken stadswallen, kreeg het gezelschap ook een eigen muziektent. Vanaf 1871 tot 1929 heeft in het park ter hoogte van de panden Plantsoen 9 tot 13 de sociëteit van Musis Sa-

Erepenning Leidsche Jagers.

crum gestaan, waar geregeld concerten werden gegeven. Musis Sacrum was het onderwerp van een lezing voor de algemene ledenvergadering van de Vereniging Het Plantsoen in januari 2013. Daarin werd ook de cantate Vredezing besproken. Hieke van Hoogdalem ontdekte in het kader van de werkzaamheden aan haar masterscriptie dat er van dit werk nog een partituur bestond, uitgegeven in 1832 door muziekhandelaar F.L. Dony. Hierdoor is het mogelijk om dit muziekstuk uit te voeren.

Op zaterdag 23 april vindt om 20.00 uur in de Lokhorstkerk de uitvoering van de cantate 'Vredezing' plaats in het kader van een historisch-culturele avond met het volgende programma:

- Lezing 'Op campagne: Leidse deelnemers aan de Tiendaagse Veldtocht van 1831' door Ben Schoenmaker
- Voordracht van enkele van de eerder genoemde gedichten door Sheila Lever
- Uitvoering van de 'Vredezing', onder leiding van Margot Kalse

Op campagne: Leidse deelnemers aan de Tiendaagse Veldtocht van 1831

Lezing door Ben Schoenmaker

Op 30 augustus 1830 verscheen in de *Leydse Courant* een eerste bericht over het oproer in Brussel. Na een voorstelling van de opera *La Muette de Portici* was het in die stad tot ernstige ongeregeldeheden gekomen. De volkswoede richtte zich vooral tegen de symbolen van het centrale gezag waaronder de koningsgezinde krant *Le National*. Omdat de troepen ter plaatse er niet in slaagden de orde te herstellen, besloot koning Willem I versterkingen naar het zuiden te sturen. Ook drie eskadrons van het in Leiden in garnizoen liggende 3^e Regiment Kurassiers marcheerden af in de richting van België.

Dit machtsvertoon mocht niet baten. Eind september was geheel België al in de greep van de opstand. De koning gaf zich echter niet zomaar gewonnen en op 5 oktober riep hij zijn landgenoten op de wapens op te nemen tegen de ‘muitzieke’ Belgen. Aan dit emotioneel appel werd op grote schaal gehoor gegeven. Zo ook door circa 250 Leidse studenten die zich in een vrijwillig jager-

korps verenigden. Een jaar later namen zij deel aan de bekende Tiendaagse Veldtocht.

Ben Schoenmaker zal in zijn lezing stilstaan bij hun daden en belevenissen, waar zij zelf altijd erg trots op zijn geweest. Maar hoe groot was hun bijdrage vanuit militair oogpunt precies? Schoenmaker zal echter niet alleen spreken over deze ‘Heeren studenten’, want ook andere, ‘gewone’ Leidenaren hebben in 1831 aan de expeditie tegen de Belgen deelgenomen. Hun bijdrage is altijd wat onderbelicht gebleven. Daarom is het de moeite ons eens af te vragen wie deze lieden waren en hoe zij dit militaire avontuur hebben beleefd. Tot slot komt de vraag aan bod of er in de stad nog iets te zien is dat aan de Leidse bijdrage aan de Tiendaagse Veldtocht herinnert.

Ben Schoenmaker is wetenschappelijk medewerker Nederlands Instituut voor Militaire Historie en bijzonder hoogleraar militaire geschiedenis aan de Universiteit Leiden

Nieuwe Leden

De Historische Vereniging Oud Leiden heet de volgende leden van harte welkom:

J. Anten, M. Ballieux, J.J.M. de Boer-Kluijtmans, F. van den Bos, M. Creighton, F. van Dam, A.M.J. van Dongen, R.J. Elzinga, R. Engelhard, M. Fannee, C.E.P. van Haeften, S. Hart, M.H.H. Hentschel-Van der Voort, A.W. Hins, J. van Hooven, L. van der Hulst, J. Koster, E. van der Laan, P.R. Laman, B.B.A. Lavino, M. Luining, A.W.F.M. Kohlbeck, J. Koppenol, L.G. Mastenbroek, C.M. Meijer, A. Oosterom, N.C. Persoon, J.H. van der Reek, N.H.M. van Remundt, Th.W.M. van Schaik, J.H.M. Schreur, A.A.J. Siera, W. Siera, E. Smeenk, H. Snel, C.J.C. Staats, A.J. Stallinga, H.C. Ubink, T. Ubink, P. Vet, V.E. Vermeeren, A.B.M. van der Vooren, D. Vooren, T. de Vries, A. Wessels, F. van der Woerd, M.M.H. Wyrwas.

Sociale woningbouw als bedreigd erfgoed

Dirk van Ecklezing

Zaterdag 30 april, 14.30 uur. Mareidijkhuis, Mareidijk 100, Leiden

De afgelopen tijd zijn verschillende vooroorlogse complexen sociale woningbouw tegen de grond gegaan. Er zijn vergelijkbare plannen voor delen van andere buurten, onder andere in de Zeeheldenbuurt en De Kooi. Soms gaat dat geruisloos, vaak gaat dat gepaard met discussie en commotie. Leiden raakt zo belangrijk sociaal- en cultuurhistorisch erfgoed kwijt! Reden voor de werkgroep Dirk van Eck om er dit jaar haar lezing aan te wijden. En een mooie gelegenheid om samen te werken met onze HVOL-commissie *Niet-beschermd erfgoed*.

De Woningwet van 1901 stelde voor het eerst eisen aan woning- en stedenbouw en maakte financiering door woningbouwverenigingen mogelijk. Daardoor kwamen er ook voor arbeiders en kleine middenklasse op grote schaal fatsoenlijke huizen beschikbaar. Vóór deze wet waren er alleen particuliere initiatieven geweest. De woningen van *Eigen Haard* (de eerste Leidse zelforganisatie voor arbeiderswoningbouw) in de Gerrit Doustraat zijn daar een voorbeeld van.

Voor na 1917 kwam de sociale woningbouw echt op gang, dankzij woningbouwverenigingen

en -stichtingen. Zij bouwden niet alleen goede en betaalbare huizen, maar hadden ook oog voor de architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit ervan. Ze werkten met gerenommeerde architecten als Van der Laan (De Goede Woning) en Jesse (Eendracht). Het resultaat van al die inspanningen was een gevarieerd, kleinschalig straatbeeld met waar mogelijk het nodige groen. Tijdens de stadsvernieuwing is aan deze verschillende kwaliteiten afbreuk gedaan. Ook noodzakelijke vernieuwbouw om verzakkingen tegen te gaan heeft zijn sporen nagelaten. Zo is er al veel waardevols verdwenen en bedreigingen doen zich nog steeds voor.

In de lezing zullen de sociaalhistorische waarden van de sociale woningbouw aan de orde komen als getuigenis van de emancipatie van de arbeidersklasse. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de cultuurhistorische betekenis, van individuele woningen maar meer nog van het geheel van een complex in de betreffende buurt. Behoud en herstel van dit erfgoed blijken vaak moeilijk. De woningbouwverenigingen hebben als eigenaar van deze woningen reële problemen: ze moeten telkens weer de belangen van de volkshuisvesting, de bewonerswensen en de waarde als sociaalcultuur historisch erfgoed afwegen. Maar technische en bedrijfseconomische argumenten alleen mogen niet de doorslag geven. Na alle aandacht voor de binnenstad en het industrieel erfgoed is het nu tijd om de sociale woningbouw als erfgoed centraal te stellen. Na de lezing gaan we met elkaar de discussie aan hoe we dit erfgoed het best kunnen beschermen.

Gevelpartij van de Parkstraat aan het Kooipark (foto: Arie de Jong).

De Toekomst van het Verleden

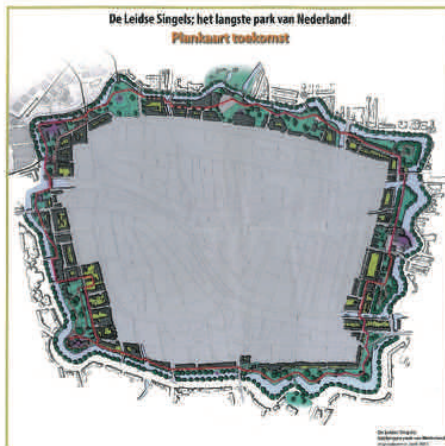
Over verleden, heden en toekomst van de Leidse singels

Cor Smit en Jeroen Maters

Donderdag 19 mei, 20.00 uur, Gebouw Nieuwe Energie, 3e Binnenvestgracht 23, Leiden

Organisatie: Vrienden van het Singelpark en Historische Vereniging Oud Leiden

Rondom de binnenstad van Leiden ligt sinds 1659 een zes kilometer lange Singelgracht. Met op de oude vestingwallen en bolwerken parels als de Hortus botanicus en de Sterrewacht, musea, fraaie begraafplaatsen, stadsmolens en stoere industriële monumenten. De Leidse singels vormen een van de grootste stedelijke verdedigingsgordels van Europa waarvan de structuur nog intact is. Met de aanleg van het Singelpark wordt het unieke historische karakter van de Leidse singels versterkt en uitgelicht.

*Het Singelpark zoals het moet worden
(Vrienden van het Singelpark).*

De stichting Vrienden van het Singelpark, de gemeente Leiden en vele inwoners en organisaties in de stad werken samen om van dit unieke erfgoed een groot aaneengesloten stadspark te maken: het Singelpark. Een plek om te sporten en cultuur te beleven, natuur en historie te ontdekken, rust te vinden en mensen te ontmoeten. Met het water van de singels als blauwe ader erdoorheen. En met de Hortus Botanicus als curator voor een grote diversiteit aan bomen en planten uit alle delen van de wereld.

Door de vernieuwing zijn de oude wallen, muren en poorten grotendeels verdwenen. Maar de combinatie van erfgoed uit verschillende perioden binnen de context van een 14de- tot 17de-eeuwse verdedigingsstructuur, geeft de Leidse singelring extra meerwaarde. In het Singelpark loop je letterlijk door verschillende periodes in de geschiedenis van de stad, van middeleeuwen tot heden. Dat maakt het park extra bijzonder. Erkenning van deze gelaagdheid is dan ook een belangrijk uitgangspunt geworden in de plannen voor het park.

Met het Singelpark wordt een groene long gebouwd om de dichtst bebouwde binnenstad van Nederland. De tuin voor 40.000 direct omwonenden. Een park rondom 650 jaar trotse stadshistorie. Een park in de vorm van een rondje, zonder begin, zonder eind. Een park van, voor en door inwoners van Leiden. Met nieuwe bruggen en paden en bevaarbaar over de gehele lengte. Zodat je straks ongestoord je 'rondje singel' kunt wandelen, rennen, fietsen, skaten, schaatsen of varen. Steen maakt plaats voor groen. Waardoor ruimte ontstaat voor nieuwe

initiatieven zoals een buurtmoestuin of een natuurspeeltuin, een leestuin of een beeldentuin. De monumentale schatten bij het Singelpark worden gerestaureerd en vertellen zo hun verhaal.

Cor Smit en Jeroen Maters zetten in een duo-presentatie over het Singelpark de toekomst van

het verleden voor u neer: verbinden – vergroenen – versterken.

Cor Smit is stadshistoricus. Jeroen Maters is onder meer bedenker van het concept Singelpark, oprichter van Stadslab en van de Vrienden van het Singelpark.

De Stem van Leiden, een jaar verder

In 2014 ging het project De Stem van Leiden van start, een oralhistoryproject, opgezet vanuit de commissie Dirk van Eck van de HVOL, in samenwerking met Erfgoed Leiden en met medewerking van de Leidse universiteit. Het doel van De Stem van Leiden is om levensverhalen te verzamelen van oudere Leidenaren. In het kader van dit project zijn er inmiddels zo'n twintig interviews afgenomen en uitgeschreven.

Eind september hebben de vrijwilligers van De Stem hun ervaringen met elkaar besproken. Laat duidelijk zijn: het eerste jaar was vooral een leerjaar. De praktijk bleek vaak weerbarstiger dan de initiatiefnemers én de interviewers van te voren hadden gedacht. En er zat ook veel werk aan vast, zowel bij het interviewen en het uitwerken van de gesprekken, als bij de totale organisatie.

De voor het project gekozen methodiek is het zogeheten vrije attitude-interview, waarbij zonder een gesloten vragenlijst wordt gewerkt. De bedoeling is om de geïnterviewde op de praatstoel te krijgen. Dat bleek soms lastiger dan gedacht en daarom was er in januari van dit jaar een nieuwe training, door Bart van der Steen, medewerker van de universiteit.

Aan deze training deden ook een paar nieuwe vrijwilligers mee, en enkele leden van de Ver-

eniging Oud Oegstgeest, die zich eveneens met mondelinge geschiedenis bezighoudt. Het was een leuke en leerzame training. Ook is er inmiddels een duidelijke handleiding gemaakt voor de vrijwilligers, zodat helder is wat er van iedereen verwacht wordt en hoe we met allerlei zaken omgaan.

Door al het hierboven beschreven werk zijn we nog niet toegekomen aan het vullen van de bij het project horende website. Wel zijn daar met Erfgoed Leiden al nadere afspraken over gemaakt en is er een groepje gevormd dat zich gaat richten op het opzetten en beheren van die website. En in het op basis van de interviews schrijven van teksten om de website te vullen.

Het was een lastig jaar, waarin iedereen veel werk moest verzetten. Er zijn enkele vrijwilligers afgehaakt omdat het toch te veel werk bleek of omdat zij zich er iets anders bij hadden voorgesteld. Ook mede-initiatiefnemer Herman Verlint is helaas gestopt – hierbij nogmaals bedankt voor al het werk! Maar de ongeveer twintig mensen die op het moment bij het project betrokken zijn, hebben er veel zin in na dit 'proefjaar' verder te gaan en de herinneringen van oudere Leidenaren vast te leggen voor het nageslacht.

Een bijzondere foto van de Waag uit 1858

Dit is één van de eerste foto's die ooit van een Leids gebouw zijn gemaakt. Hij dateert uit 1858.

Het verhaal begint bij kroonprins Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrick, de oudste zoon van koning Willem III en diens nichtje Sophie van Württemberg. In 1854 schreef deze zich in aan de Leidse universiteit, nadat hij zijn schooljaren had doorgebracht op de in Veur (nu deel van de gemeente Leidschendam-Voorburg) en later in Voorschoten gevestigde zeer elitaire kostschool Noorthey.

Kroonprins Willem, bijgenaamd Wiwill, bracht vier jaar aan de Leidse universiteit door, maar dat was geen succes. Hij wilde trouwen, maar kreeg ruzie met zijn vader omdat deze het niet met zijn keuze eens was. Vervolgens brak hij met zijn familie en vertrok naar Parijs om daar een losbandig leven te gaan leiden. Bij zijn afscheid van de universiteit besloot de Leidse gemeenteraad in 1858 hem een geschenk aan te bieden in de vorm van een gekalligrafeerde opdracht en acht foto's van Leidse stadsgezichten, waaronder de Waag, het Stadhuis, het Academiegebouw en de Hooglandse Kerk.

Men gunde deze opdracht aan Maria Hille, die wordt beschouwd als de eerste Nederlandse beroepsfotografe. Zij werd in 1827 in Duitsland geboren en vestigde zich in 1853 als fotografe in Groningen, samen met haar man Claus Pruter. Vanuit Groningen vertrok het echtpaar eerst naar Middelburg en toen naar Amsterdam om zich vanaf 1857 in Den Haag te vestigen. De opdracht van de gemeente Leiden maakte van Maria Hille de maakster van het allereerste Nederlandse album met architectuurfoto's. Voor het maken van de foto's kreeg Hille 80 gulden. Het complete album kostte een tienvoud daarvan, met 710 gulden

De Waag in 1858 (foto: Maria Hille).

voor de zilversmid die het album versierde, en 25 gulden voor de schoonschrijver die de gekalligrafeerde opdracht maakte.

Na het overlijden van haar man, in 1863, woonde Maria Hille nog op verschillende plekken in Den Haag. Haar laatste adres was Piet Heinstraat 23, waarheen zij in 1892 verhuisde. Vanaf 1893 ontbreekt elk spoor van Maria Hille; het is onduidelijk of zij in dat jaar is overleden of naar elders verhuisde.

Het origineel van de foto bevindt zich samen met de zeven andere foto's in het archief van de Koninklijke Verzamelingen in Den Haag. Binnenkort zullen alle beelden van deze kleine, maar bijzondere collectie te zien zijn op de eigen beeldbank van het Koninklijk Huisarchief in Den Haag.

Bronnen: Anna de Haas, 'Maria Elisabeth Hille', *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*. <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Hille> (geraadpleegd op 27/01/2015). Koninklijke Verzamelingen uit het Koninklijk Huisarchief te Den Haag.

Werkgroep Monumentale kunst Wederopbouwperiode (1945-1965)

Sumatrastraat 197: Gebouw voor het Apostolisch Genootschap, nu de Kapel van Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans

De werkgroep Monumentale kunst Wederopbouwperiode richt zich bij haar onderzoek vooral op openbare en semi-openbare gebouwen, zoals scholen, kerken, stations, winkelcentra en kantoren. Daar vooral vindt men de kunst uit de periode 1945-1965 die ontworpen is als onderdeel van het gebouw. Een van die panden is het gebouw aan de Sumatrastraat dat is ontworpen voor het Apostolisch Genootschap en in gebruik genomen in 1961.

Het Apostolisch Genootschap heeft een christelijke oorsprong, maar wordt tegenwoordig vooral gezien als een religieus humanistische stroming. Hun gebouwen heten geen kerken, maar plaatsen van samenkomst. Het gebouw aan de Sumatrastraat 197 is ontworpen door architect Piet van der Sterre (1915-1978). Het is een zogenaamde verdiepingskerk waarbij de grote zaal zich op de eerste verdieping bevindt. Hieronder zijn diverse nevenruimten gesitueerd.

Van der Sterre heeft zich laten inspireren door de centrale rol van de apostel of landelijke voorganger van het Genootschap. Dit komt tot uiting in de komvormige rondingen in de korte gevels. De grote zaal ontvangt het licht door ramen die door brede betonnen kaders worden omlijst en in dambordpatroon zijn geplaatst. De ramen zijn uitgevoerd in kleurrijk glas-in-lood en vervaardigd door Atelier Jilleba. Uit het archief van Jilleba blijkt dat architect Van der Sterre medeverantwoordelijk is voor het ontwerp van de ramen. Bekend is dat Van der Sterre ook schilderde en in zijn onderduiktijd tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn schilderijen onder pseudoniem verkocht.

Het glas-in-lood van binnenuit gezien (foto: Apostolisch Genootschap).

De kleuren van de ramen hebben een symbolische betekenis. Oorspronkelijk hadden ze een andere volgorde. Ze kleurden van het donkere blauw en groen naar het lichtere oranje, rood en geel; van duisternis naar licht. Bij de renovatie van het gebouw in de jaren 1999-2001 is de volgorde van de ramen verloren gegaan. Alle glas-in-loodpanelen zijn daarbij uitgenomen en opnieuw in het lood gezet en tussen isolatieglas geplaatst. Het raam met het embleem van het Apostolisch Genootschap is centraal bovenin aangebracht: de brandende fakkel die de oudere generatie doorgeeft aan de jongere tegen de achtergrond van de wereldbol. Restauratie en plaatsing zijn uitgevoerd door Atelier Jilleba. Bij dezelfde renovatie is het gebouw uitgebreid met een bijgebouw waarvoor een glas-in-loodraam in het trappenhuis is opgeofferd.

Het glas-in-lood van buitenaf gezien (foto: Jos Hooghuis).

Enkele jaren na de renovatie is het gebouw verkocht aan de Priesterbroederschap Pius X die er na een grote inwendige verbouwing in september 2012 de Kapel van Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans vestigde.

Met dank aan de heer Andries van Milaan (Apostolisch Genootschap) en de heer George Jilleba.

Website Jan van Hout over ‘buurthouden’

In de vorige uitgave van Oud Leiden Nieuws schreven wij over de website van de (voormalige) Vereniging Jan van Hout. Deze site bevat een grote hoeveelheid informatie die betrekking heeft op 750 jaar Leidse geschiedenis. De gegevens zijn verwerkt in overzichtelijke en gebruiksvriendelijke databases. Nu nog bereikbaar via www.janvanhout.nl zal deze historische ‘schatkamer’ binnenkort deel uitmaken van de vernieuwde HVOL-site.

Deze keer willen wij de aandacht vestigen op de ‘knop’ *Buurthouden 1400-1795*. Feitelijk gaat het om de resultaten van 23 jaar archiefonderzoek waarop het gelijknamige, in 2005 verschenen boek van Kees Walle steunt. Hiermee wordt duidelijk hoe belangrijk internet voor de lokale geschiedschrijving kan zijn. Een papieren uitgave van zoveel bronnenmateriaal (in dit geval een equivalent van 900 pagina’s in druk!) is immers ondoenlijk – en zelfs als dat zou lukken, bereik je er slechts een kleine groep mensen mee.

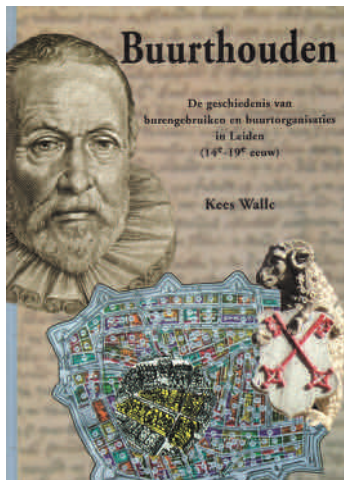
Om het belang van deze digitale publicatie op waarde te schatten, moet eerst iets over het onderwerp worden gezegd. In *Buurthouden* worden

het ontstaan en functioneren van de zogenaamde *gebuurten* uitgebreid beschreven. Daarbij ging het om een groot aantal kleinschalige buurtorganisaties (niet te verwarren met de z.g. ‘bonnen’) dat de stad eeuwenlang als een netwerk omspande. Centraal stonden de burenplichten, waarvan het begraven van de doden de voornaamste was. Geen Leidenaar mocht of kon zich aan die verplichtingen onttrekken; men had er zelfs een werkwoord voor – jawel: *buurthouden*. De buurtbestuurders of ‘heren der gebuurten’ waakten bovendien over de vreedzaamheid in hun buurt. Samenvattend kan worden gezegd dat de sociale infrastructuur van de stad in menig opzicht door de gebuurten werd belichaamd.

Omdat de stedelijke overheid zich intensief met de gebuurten bemoeide en de ‘heren der gebuurten’ benoemde, zijn over de periode van circa 1600 tot 1888 de namen van maar liefst 4.079 buurtbestuurders bewaard gebleven. Bovendien zijn de data van aanstelling en de reden van heengaan (door overlijden, ontslag of vertrek uit de buurt) bekend. Al die gegevens zijn zowel vindbaar op persoonsnaam

als via de betreffende gebuurte. Bovendien is van iedere buurt de geografische omschrijving opgenomen, alsmede een vermelding van feiten en gebeurtenissen.

Overigens ging de indeling van de stad in gebuurten enkele malen op de schop. De oudste indeling in 73 gebuurten dateert van circa 1550, in 1602 volgt een indeling in 176 gebuurten en omstreeks 1700 zijn het er maar liefst 210. In 1796 wordt dit aantal teruggebracht tot 96, in 1804 weer uitgebreid tot 130 en ten slotte wordt het aantal in 1854 vastgesteld op 39 gebuurten. Al die indelingen met de (vaak fantasierijke) namen van de gebuurten worden nauwkeurig aangegeven. Ook is de inhoud van de door Jan van Hout gereedigeerde Keur op de Gebuurten uit 1593 opgenomen. Interessant is een opgave van 154 buurtheren uit 1625 waarbij is nagegaan uit welke plaatsen zij

afkomstig waren. Op die manier is af te leiden in welk tempo zich de integratie en acceptatie van duizenden nieuwkomers in de 17de-eeuwse stad voltrok. Ook bevat de site een lange lijst van veranderde straatnamen, waarbij de oude naam en de nieuwe naam of tegenwoordige ligging wordt vermeld.

Het aardige van de site is dat die interactief is. Dat wil zeggen dat, beginnend bij een stadsplattegrond, na een druk op de knop het complete 'dossier' van een be-

paalde buurt op het scherm verschijnt. Overigens is het niet noodzakelijk, maar wel aan te bevelen om de papieren uitgave van *Buurthouden* er als achtergrondinformatie bij te lezen. Zolang de voorraad strekt, is het boek voor slechts € 15 verkrijgbaar bij de boekhandel, bij ELO aan de Boisotkade of bij uitgeverij Ginkgo.

Zoektocht Leidse kunstambachten van 1475 tot 1575

Driejarig project van Jeremy Bangs en Yvette Beijnen

Op 26 november 2015 werd in Museum De Lakenhal het startsein gegeven van een drie jaar durend onderzoeksproject naar kunstambachten in Leiden in de periode 1475-1575. Museumdirecteur Meta Knol en Chris Stolwijk, directeur van het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD), gaven de 'aftrap'. Bijna twee maanden eerder begonnen de kunsthistorici Jeremy Bangs en Yvette Beijnen in het gebouw van Erfgoed

Leiden en Omstreken (ELO) met het opdiepen en ordenen van gegevens over kunstenaars in de Leidse archieven uit die periode.

Het culturele leven kende toen een ongekende bloei. De schilderkunst met Cornelis Engebrechtsz en Lucas van Leyden, de boekdrukkunst met Jan Zevertsz, de tapijtwefkunst met Willem Andriesz de Raet en de muziek van de Leidse

koorboeken. Maar er waren ook goudsmeden actief, evenals beeldhouwers, schrijnwerkers, glaszchilders en borduurwerkers. Bovendien werden er ambachten uitgeoefend, die nu weinig bekendheid meer genieten. Zoals de zogeheten *jezusbakkers*, die kleine beeldjes vervaardigden van pijpjaarde.

Al deze ambachtslieden hebben hun sporen nagelaten in de Leidse archieven. Hun namen worden teruggevonden in rechtszaken, in belastinglijsten, in kwitanties en in huwelijksvoorwaarden. Deze archiefdocumenten bieden veel informatie over hun werkzaamheden, opdrachtgevers, financiële huishouding, familieverbanden en biografische gegevens. Bijzonder is dat de Leidse archieven over deze periode beter bewaard zijn gebleven dan die van andere steden, zoals Haarlem en Amsterdam. Daardoor bieden ze een completer inzicht in het brede culturele leven van een Nederlandse stad in die periode.

Jeremy Bangs deed in de vorige eeuw systematisch archiefonderzoek voor zijn proefschrift over Leidse tapijtwevers. Zijn notities werden opgemerkt door Beijnen toen zij een boek over de Leidse schilder Cornelis Engebrechtsz. voorbereidde. De mappen bevatten referenties naar zo'n 6.000 archiefstukken. Een schat aan informatie die Beijnen inspireerde om met andere prominente kunsthistorici fondsen te werven zodat ze via een digitale database voor iedere geïnteresseerde beschikbaar zou komen.

Bangs en Bruijnen werken nu in het archief om de aantekeningen aan te vullen. Het duo komt steeds meer te weten over hoe Leidenaren in de 15de en 16de eeuw leefden en hoe het culturele leven zich in die dagen voltrok. Bijvoorbeeld hoe kunstenaars en ambachtslieden zich een inkomen konden verwerven. Zo blijken bijvoorbeeld een

Jeremy Bangs en Yvette Beijnen (foto: André van Noort).

bakker en een beeldhouwer nauw met elkaar samen te werken.

Uit Bangs aantekeningen kunnen talloze ambachtslieden worden geïdentificeerd: 56 schilders, 19 beeldhouwers, 84 glazeniers, 54 boekdrukkers en boekbinders, 100 goudsmeden, 225 schrijnwerkers, 37 wandtapijtwevers en borduurwerkers en 52 schoolmeesters en schoonschriftmeesters. Dankzij het nieuwe onderzoeksmateriaal kan een aantal kunstwerken (onder andere goud- en zilverwerk, beeldhouwwerk, tapijten, schilderijen, glasmaampjes) worden gekoppeld aan de makers ervan. Van alle documenten worden foto's en volledige transcripties gemaakt.

De Rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) levert een belangrijke bijdrage aan dit samenwerkingsproject met ELO. De resultaten zijn openbaar en in te zien via de websites van beide instellingen. Begin 2016 staat de teller al boven de 225 openbare archiefstukken. De database wordt zo ingericht dat er statische en netwerkanalyses op deze gegevens gedaan kunnen worden. Ook is het mogelijk dat bezoekers van de database zelf gegevens toevoegen.

De Leidse Sterrewacht: parel van de stad

De Leidse sterrenkunde heeft een rijke en lange geschiedenis. De Universiteit Leiden was namelijk de eerste universiteit ter wereld die een observatorium had. Dit werd in 1633 op het dak van het academiegebouw opgericht en heeft er gefunctioneerd tot 1861. In deze periode is er echter niet erg veel bereikt, want het observatorium was gammel en niet goed gefundeerd, waardoor waarnemers last hadden van elke trilling in het gebouw, om nog maar niet te spreken van de kerkklok.

Het doen van goede observaties was dus lastig en het budget beperkt, waardoor het observatorium door de jaren heen verloederde. In het dagboek van de Zweedse astronoom Bengt Ferrner is te lezen hoe teleurgesteld hij bij zijn bezoek in 1759 was over de staat van het observatorium. Johan Lulofs, de toenmalige hoogleraar sterrenkunde, gaf toe dat de waarnemingen niet betrouwbaar waren als er meer dan één persoon op het platform stond.

In 1837 werd Frederik Kaiser directeur van de sterrenwacht. Hij pleitte direct voor een nieuw gebouw en maakte duidelijk dat het observatorium in deze

staat onbruikbaar was. Zo nodigde hij bijvoorbeeld een aantal hoogleraren, notabelen en zelfs een minister uit om de komeet van Halley te bekijken. Dit deed hij echter niet op het Academiegebouw, maar op de zolder van zijn huis aan de toenmalige Celrebroersgracht (de tegenwoordige Kaiserstraat, waar nu restaurant Verboden Toegang gevestigd is). Zelfs via een gat in het dak en met een geleende telescoop was het daar beter dan wat de universiteit te bieden had.

Zo overtuigde Kaiser mensen van het belang van een nieuwe sterrenwacht. Via donaties, de verkoop van populairwetenschappelijke boeken en steun van de regering kreeg hij het geld bij elkaar. Het nieuwe gebouw kostte 112.500 gulden, zes keer het bedrag van Sonnenborgh in Utrecht. Dit kwam omdat de nieuwbouw gebaseerd was op de enorme, toen hypermoderne Russische sterrenwacht Pulkovo.

In 1861 was de nieuwe sterrenwacht klaar en begon in Leiden de gouden eeuw van de sterrenkunde. Er zijn in dit gebouw vele ontdekkingen gedaan door beroemde sterrenkundigen. Zo toonde Jan Oort bijvoorbeeld aan dat onze melkweg draait en vond hij het midden ervan. Willem de Sitter werkte met Albert Einstein, die geregeld langskwam, mee aan de relativiteitstheorie. Henk van der Hulst deed een ontdekking in de radioastronomie, waardoor er onder andere een kaart van onze melkweg gemaakt kon worden. Ejnar Hertzsprung maakte zijn beroemde diagram van de levensloop van sterren. En zo gaat de lijst nog even door.

Het sterrenkunde-instituut verhuisde in 1974 naar het Bio Science Park. Tegenwoordig wordt het gebouw gebruikt door de Rechtenfaculteit en worden er voornamelijk colleges gegeven. Een aantal zaken in het gebouw wordt echter nog door de sterrenkundigen beheerd. Het belangrijkste zijn de

Het academiegebouw rond 1860 met op het dak de oude sterrenwacht (fotograaf onbekend).

De gerenoveerde Sterrewacht langs de Witte Singel (foto: Gilles Ottesen).

telescopen, die in grotendeels originele en perfect onderhouden staat verkeren dankzij de Werkgroep Leidse Sterrewacht. Er staan drie antieke lenzenkijkers uit de 19de eeuw, een spiegelkijker uit 1947 en twee moderne telescopen, die worden gebruikt voor studentenpractica.

De oudste telescoop is de 6-duims, een 2.25 meter lange telescoop. Deze dateert uit 1838 en is nog deels van hout gemaakt. Hij heeft zelfs nog op het academiegebouw gestaan. In een van de torens voor het gebouw staat de grootste telescoop. Deze is 5.25 meter lang met een lens met een diameter van 33 centimeter en daarmee de grootste lens van Nederland! De spiegelkijker staat in de andere toren, ontworpen door Pierre Cuypers, net als de prachtige oude bibliotheek op de eerste verdieping.

De sterrenwacht heeft ook een nieuwe koepel op het dak voor de heliostaat of zonnkijker. Deze telescoop projecteert een zonsbeeld met een diameter van 80 centimeter op de muur in het bezoekerscen-

trum, dat via de Hortus botanicus te bezoeken is.

Dit jaar is het een bijzonder lustrum. Het gebouw is 155 jaar oud en inmiddels vijf jaar gerestaureerd. Weinigen zullen zich misschien nog herinneren hoe het gebouw er voor de ingrijpende opknapbeurt uitzag. Het was toen immers nauwelijks zichtbaar achter de hoge struiken van de verwilde tuin. Ook deze is grondig onder handen genomen en vanaf de Witte Singel is het prachtige gebouw met zijn iconische koepels nu prima te zien. De Sterrewacht is voor het publiek toegankelijk op open dagen en tijdens rondleidingen. Hortusbezoekers krijgen enkele dagen per week een gratis rondleiding naar een van de telescopen. Meer informatie is te vinden op www.oudesterrewacht.nl.

Bronnen: Honderd jaar Leidse Sterrewacht, 1965; De Leidse Sterrewacht – Glorieus als vanouds, 2011; De Leidse Sterrewacht – Vier eeuwen bij dag en bij nacht, 1983.

Generaties Dekker op de bres voor molenbehoud

De vindingrijkheid van Adriaan voorkomt massale sloop

Het dorp Hoogmade beleefde op 12 december 2015 een heuse 'Dekker-invasie'. Niet minder dan 115 nazaten van stamvader Jan Dekker (1855-1920) en hun partners kwamen die dag in het grote bedrijfsgebouw van molenmaker Verbij samen om de presentatie van het familieboek te vieren. Na ruim tien jaar onderzoek schreef de 64-jarige kleinzoon Jaap Dekker een uitvoerig werk, waarin de molen een centrale rol vervult. Dat het eerste exemplaar werd uitgereikt aan directeur Leo Endedijk van de vereniging De Hollandsche Molen, was dan ook geen toeval. Evenmin was dat de locatie, want op het terrein staat nog de kleine molen, die Jan Dekker in 1913 ontwierp en op het dak van zijn werkplaats aan de Dorpsstraat in Hazerswoude plaatste om er een zaagmachine mee aan te drijven.

Toen de houtzagerij in 1975 moest wijken voor een nieuw winkelcentrum verhuisde het molentje naar een molenaarsbedrijf in Rijnsaterwoude en kreeg het de naam 'Dekkermolen'. Lucas Verbij voorkwam dat het molentje in een erfgoedpark in Uitgeest terechtkwam en in 2009 kreeg het zijn huidige plek. In datzelfde jaar werd het tot rijksmonument verklaard. Het molentje siert in volle glorie de cover van de familiegeschiedenis. Een substantieel deel van het boek gaat over Adriaan (1892-1963), die in 1919 met Margje van Beek trouwt, negen kinderen krijgt en in 1927

van Hazerswoude naar de Roodborststraat in Leiden verhuist. Adriaan ontpopt zich als een vurig pleitbezorger voor het behoud van molens in een

periode dat er een flink aantal ten prooi dreigt te vallen aan de opmars van de stoomgemalen en wat later de elektrische gemalen. Hij zoekt naar mogelijkheden om de molen weer concurrerend te maken en ontwerpt nieuwe aerodynamisch gestroomlijnde wiken. Die worden in 1927 voor het eerst toegepast bij een watermolen in Waardenburg.

Twee jaar later wordt de verbeterde versie geïntroduceerd met een soort vleugelprofiel, die de geschiedenis zullen ingaan als de 'Dekkerwiken'. Dan heeft

Adriaan voor zijn vinding inmiddels de erepenning van de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel ontvangen. In 1931 wordt hem bovendien octrooi verleend en begint het werkwoord 'verdekken' een gevleugelde term te worden in de molenwereld. Steeds meer molens worden omgebouwd. Tot 1933 al ruim tachtig. En ook in België en Duitsland winnen de 'Dekkerwiken' terrein.

De inventiviteit van Adriaan lijkt overigens geen grenzen te kennen. Het vervangen van de schep-raderen bij watermolens door een schroefpomp wordt een groot succes. Daarna richt hij zich ook op een nieuwe voortstuwing van vliegtuigen, waarmee op vliegveld Ypenburg in het geheim

en met steun van de regering en Fokker proeven worden genomen. Voor zijn ontwerp van twee tegen elkaar indraaiende schoepenraden is in 1937 een speciale nv opgericht die het octrooi wereldwijd moet uitbouwen.

Maar de Duitse inval in mei 1940 maakt aan alles een einde. Het proeftoestel van Fokker verdwijnt richting Duitsland, Adriaan wordt ontslagen, gaat failliet en richt zich weer op zijn adviesbureau voor onder meer molenbouw. Wat er precies met zijn vinding gebeurt, blijft in nevelen gehuld. In Leidse en landelijke dagbladen wordt begin jaren vijftig gespeculeerd, dat de Duitsers vlak voor de capitulatie testtoestellen hebben vernietigd of dat de Russen de vinding het land uitsmokkelden en later in hun vliegtuigen hebben toegepast.

Auteur Jaap Dekker houdt het er op dat Adriaans ideeën gestolen zijn. Hoe het ook zij: Adriaan propageert tot aan zijn dood in 1963 de enorme kansen die Nederland laat liggen om windenergie op te wekken en zo het kolengebruik te beperken. Nu – ruim vier decennia later – een hoogst actueel thema. In het boek is de terechte conclusie, dat ‘hij zijn tijd te ver vooruit was’.

Zijn broers Leen (1881–1964) en Jan (1893–1954) groeien ook op in het molenbedrijf van hun vader. De laatste is nog maar tien jaar(!) als hij – om het vak te leren – al betrokken wordt bij de herbouw van de in 1902 door blikseminslag afgebrande molen in de Driemanspolder in Zoetermeer. In 1919 draagt vader Jan het bedrijf over aan zijn zoons. Als de molenbouw terugloopt, richten beide vaders van zeven kinderen zich als architect en aannemer op de bouw van onder meer woningen, scholen en bedrijven. Leen wordt architect van

vier gemeenten, bouwkundig opzichter van twee woningbouwverenigingen en bestuurslid van polders en een waterleidingbedrijf. Jan wordt ge-

meenteopzichter van zijn woonplaats Hazerswoude en Zoetermeer, adviseur van zo’n twintig polderbesturen en runt bovendien een architectenbureau, eerst alleen, later samen met Leidenaar Piet van der Sterre.

Samen ontwerpen zij onder meer een omvangrijk en gecompliceerd restauratieplan voor de uit 1662 daterende Nederlands Hervormde Kerk in Hazerswoude. Ook voert hij de restauratie van de Hooglandse Kerk. Een aantal van zijn woningen en openbare werken – die de invloed van de Delftse School kenmerken – zijn nu gemeentelijk of rijksmonument, zoals de algemene begraafplaats uit 1936 van Hazerswoude, waar hij zelf ook

ligt begraven. Het Leids Jaarboekje 1955 bevat een ‘in memoriam’ over Jan Dekker van de hand van de Haagse burgemeester Schokking.

Dat het bouwen in de genen zit, bewijst Jan Dekkers zoon Jan, die in 1926 wordt geboren. Hij volgt aanvankelijk zijn vader op bij het Hazerswoudse architectenbureau. In 1955 gaat hij zelfstandig verder en ‘tekent’ in de volgende decennia voor de bouw van ruim 21.000 woningen. Hij is een van de vele tientallen nakomelingen, die nauwgezet worden beschreven in het genealogische deel van het fraai geïllustreerde boek, dat teruggaat tot 1700.

Kroniek van een verdekkeerde familie - Jaap Dekker - ISBN 978-94-6299-220-7 - 300 pagina's - Prijs 25 euro, exclusief verpakkings- en verzendkosten. Te bestellen via jjdekker@ymago.nl.

Adriaan Dekker (1892-1963), uitvinder en strijder voor molenbehoud (foto-graaf onbekend).

't Land van Beloften: monumentaal Leids woonhuis

Boek belicht bewoners en bouw van een bijzonder grachtenpand

De inkt van het standaardwerk over de 700-jarige Hooglandse Kerk was nauwelijks droog of er verscheen een nieuw kloek boek, gewijd aan een historisch grachtenhuis op een steenworp afstand. Op 27 november jl. overhandigde eindredacteur Loek Dijkman in het voormalige weeshuis het eerste exemplaar van 't Lant van Beloften' aan burgemeester Henri Lenferink. In totaal 284 pagina's over het pand Hooglandse Kerkgracht 29, dat vanaf 2000 eigendom is en wordt bewoond door de auteur en zijn vrouw Sylvia de Munck. Het boek is het resultaat van een ruim tien jaar durende speurtocht naar alles wat zich in de loop van de geschiedenis in en rondom dit monumentale pand heeft afgespeeld. Wie twijfelt aan nut en noodzaak van zo'n omvangrijk werk over één pand, is er na lezing van de veelheid aan historisch interessant feitenmateriaal ongetwijfeld van overtuigd dat het een belangrijke bijdrage levert aan de Leidse geschiedschrijving.

Het eerste, en tevens grootste deel, beschrijft uitvoerig de eigenaren, bewoners en huurders, waarvoor Ed van der Vlist uitgebreid bronnenonderzoek verrichtte. De eerste gegevens gaan terug tot 1357 toen Gerrit van

Oegstgeest, een magistraat die zowel schepen als burgemeester van de stad was, het pand kocht en er ging wonen. Zijn opvolgers waren kanunniken, zoals Pieter den Hoesche, een van stichters van het Pancraskapittel. Daarmee is de directe relatie met de Hooglandse Kerk gelegd, waarvan zij het stenen bouwwerk onder hun ogen zagen verrijzen.

Over de bewoners in de 15de en de eerste decennia van de 16de eeuw is weinig tot niets bekend. Dat verandert als in 1544 schepen en kerkmeester Cornelis Huygensz. van Thorenvliet zijn intrek in het pand neemt. In de volgende eeuwen zijn het merendeels kapitaalkrachtige eigenaren/bewoners die er hun domicilie hebben. In een later stadium verwatert de binding met kerk, maar spelen zij vaak een rol als regent bij het verderop gelegen weeshuis.

Een scala van beroepen passeert daarna de revue. Er woonden juristen, schoolmeesters, hoogleraren en medici. Ook verschaftte het huis onder meer onderdak aan een notaris, een belastingontvanger, een boekdrukker, een herbergier, een schrijnwerker, een jeneverstoker, een brandewijnverkooper en aan han-

delaren in textiel of ijzerwaren. Eerzame Leidse burgers die doorgaans hun bezit goed onderhielden en braaf de forse gemeenteheffing voldeden. Bijvoorbeeld de befaamde boekdrukker en -verkoper Jan Paeds die het huis in 1620 kocht en honderden boeken uitgaf van beroemdheden als Arminius, Bertius, Heinsius en Hugo de Groot. En later de geachte en geëerde medicus Gerlach Marinus Kruimel (1891-1914), verloskundige en stadsgeneesheer, die zijn patiënten op de motor bezocht. Hij was ook actief als gemeenteraadslid en zette zich in voor het welzijn van de Leidenaar. Maar er waren ook uitzonderingen. Bijvoorbeeld de Franse schoolmeester Jacobus de Beunje, die in 1693 zijn ouderlijk huis overnam, maar die mede door kostbare verbouwingen in grote financiële problemen raakte. Of schrijnwerker Willem Pas die zijn minderjarige dienstmeisje bezwangerde en in 1655 voor twee jaar uit de stad werd verbannen.

De basis voor alle persoonlijke informatie werd gelegd door Dominique Speekenbrink, dochter van een diplomatengezin dat er van 1981 tot 1995 woonde. Voor haar scriptie traceerde zij de bewoners terug tot 1586. Ze ontdekte ook de naam uit 1616 die nog altijd de daklijst siert.

De eigenaren Speekenbrink (1981-1995) en Butler Burton (1995-2000) staken veel geld en zelfwerkzaamheid in het pand om het forse ach-

terstallige onderhoud weg te werken. Dat blijkt ook uit het in 2001 afgeronde bouwhistorisch onderzoek dat Marcel van Winsen en Jeroen Krijnen uitvoerden als onderdeel van hun studie bouwhistorie aan de Hogeschool van Utrecht. Zij concludeerden dat er bouwelementen van hoge waarde aanwezig zijn. Bijvoorbeeld de 17de-eeuwse kelder en de deels 15de-eeuwse kapconstructie en muren van het achterhuis. Dat geldt ook voor muren, balklagen en kapconstructie van het voorhuis en de tuin vleugel.

Ook de voorgevel die rond 1757 op initiatief van jeneverstoker Abraham Hartevelt geheel werd vernieuwd, is vanwege fraai mestelwerk en behouden opzet en indeling van hoge monumentale waarde. Wat het interieur betreft zijn het vooral de Louis XIV-stucplafonds in de gang, de ontvangstkamer en de keuken uit de 18de eeuw die een hoge waardering krijgen. Of zich onder het huis en de aangrenzende panden mogelijk restanten van de voorhof van de Burcht bevinden, kan alleen na afbraak worden vastgesteld. En daarvan is gezien het voorstaande voorlopig absoluut geen sprake.

't Lant van Beloften. De geschiedenis van een Hollands Huis in Leiden - Loek Dijkman - Waanders Uitgevers - 284 pagina's - ISBN 978-94-6262-072-8 - Prijs 29,95 euro.

Loek Dijkman: een leven lang verliefd op Leiden

Loek Dijkman (73) was als brugklasser al verliefd op Leiden. Op zondagen ging hij vaak met de trein van Haarlem naar Leiden om door de stad te wandelen en het Museum van Oudheden of de Leidse hofjes te bezoeken. 'Het was de geschiedenis die me naar Leiden trok', aldus Dijk-

man. Hij woonde dertien jaar met zijn vrouw Sylvia de Munck, zoon Wouter en dochter Anneloes op Huys Groot Leerust in Warmond. In 2000 kochten zij het huis 't Lant van Beloften aan de Hooglandse Kerkgracht 29.

Dijkman was tot medio 2013 directeur van de multinationale Topagroep met ondernemingen op het gebied van verzendverpakkingen, een instituut voor onderzoek en onderwijs, een fabriek en een groothandel. In 1988 richtte hij de Stichting Utopa op om mensen te helpen bij hun ontwikkelingskansen. Hij werd voorzitter van de stichting en droeg zijn bedrijven eraan over. In 2007 kocht Utopa een aantal panden behorend tot het Heilige Geest Weeshuiscomplex even verderop aan de gracht. De monumentale gebouwen, die toen al zo'n tien jaar vrijwel leeg stonden, werden ingrijpend gerestaureerd en in 2010 feestelijk geopend. Het complex is bestemd voor stichtingen die zich sterk maken voor kinderrechten.

Dijkman was ook meer dan twintig jaar voorzitter van de Rijnlandse Molenstichting. In 2013 kreeg hij voor zijn verdiensten op cultureel gebied de Zilveren Anjer. In hetzelfde jaar vierde hij zijn 50-jarig ondernemerschap en het 25-jarige jubileum van de stichting Utopa en werd hij bevorderd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau.

Loek Dijkman (foto: John Stoel).

sau. Ook verscheen in dat jaar zijn boek over 50 jaar anders ondernemen. Afgelopen zomer kocht hij het pand Hollandse Kerkgracht 25a, voorheen de werkplaats van meubelmaker Van Diemen en later eigendom van architect P.J. van Oerle en verbond dat met zijn woning op nummer 29.

Derde boek Oud Leids: historie 110 Leidse bruggen

Wim van Noort, die vroeger fotografeerde voor Leidse en regionale kranten, heeft zijn derde boek 'Oud Leids' uitgegeven. De eerste twee delen (1980 en 1981) waren verzamelingen van Leidse nieuwsfeiten uit die jaren met zijn foto's. In dit bruggenboek worden 110 Leidse bruggen beschreven. Het is een bundeling van de serie 'Over Bruggen' die van 1983 tot 1985 wekelijks in de Leidse Courant verscheen. Het geeft een inblik in de geschiedenis van de belangrijkste Leidse bruggen en de rol die ze in

het leven van de Leidenaren gespeeld hebben. Van Noort heeft zelf met veel plezier het uit het archief opgediepte beeldmateriaal 'opgepoetst'. Als er niets voorhanden was trok hij er met de camera op uit.

In 2004 vond hij de bruggenserie bij toeval in een legger van het gemeentearchief. Het leek Van Noort leuk om de serie aan de vergetelheid te ontrukken. Het boek 'Oud Leids, 110 Leidse bruggen' is daarvan het resultaat. Van

Noort wilde de teksten zoveel mogelijk weer-geven zoals ze indertijd verschenen, zonder er zijn eigen stempel op drukken. Voor het gemak van de lezer zijn de teksten met het Groene Boekje wat gemoderniseerd, aan de inhoud is niet getoerd.

Omdat wij mensen nu eenmaal geneigd zijn om vooruit te kijken, ontsnapt de schoonheid onder onze voeten vaak aan onze aandacht. Leiden is maar liefst 350 bruggen en overkluizingen rijk, allemaal met hun eigen verhaal. Leiden heeft een rijke geschiedenis en haar bruggen zijn daar onlosmakelijk mee verbonden. Het is geweldig om de groei en ontwikkeling van de stad te kunnen volgen aan de hand van de aanleg van waterwegen en bruggen.

Oud Leids, 110 Leidse bruggen, historische feiten en achtergronden - Uitgever en samensteller Wim van Noort - ISBN 978-90-81120-91-3 - 232 pagina's plus plattegrond - Prijs 19.95 euro.

Rolstoelvriendelijke route langs geveltekens

De werkgroep Geveltekens en de Excursiecommissie hebben de handen ineen geslagen en een rolstoelvriendelijke route samengesteld langs een aantal Leidse geveltekens. Deze route begint bij Breestraat nr. 127, het Hof van Holland en loopt vervolgens voor het stadhuis langs en linksaf de Diefsteeg in. Via de Lokhorststraat, het Gerecht en de Houtstraat komen we dan uit bij het museum van Oudheden op het Rapenburg. Daar gaat het linksaf naar het Steenschuur waar de route eindigt.

Onderweg passeren we een flink aantal geveltekens die de moeite van het bekijken waard zijn, onder andere In den vergulden Turk (V&D), De gecroonde Hoet (Diefsteeg) en het wapen van Willem Cornelisz. van Duivenbode (Rapenburg 94). De route en de bijbehorende informatie zijn te vinden op de website van de HVOL.

Het wapen van Willem Cornelisz. van Duivenbode
(foto: Hans de Sterke).

HVOL BEDRIJFSLEDEN

Holdingmaatschappij
R.H. Breedveld B.V.

 DECLERCQ
Advocaten • Notarissen

DeLEEUW
de waarde van ervaring

H B K

Coördesign

TK*
advocaten notarissen

HOTEL LEIDEN

Alrijne Zorggroep

Breedveld Holding

Buik en Van der Horst, gerechtsdeurwaarders

De Clercq, advocaten en belastingadviseurs

Van Cleef Holding

De Leeuw Makelaardij bv

De Ruyter de Wildt en De Vroom, advocaten

EDUARD Leiden Concept Store

Griffioen Precious Presents vof

Geelkerken en Linskens, advocaten

HBK, Belastingadviseurs & Accountants

Hoogheemraadschap van Rijnland

Glas- en Schilderwerken van Muiden bv

Stichting Pieterskerk Leiden

Prima Management

Rabobank Leiden-Katwijk

Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC)

Restaurant Engelbertha Hoeve bv

Rijksmuseum voor Volkenkunde

Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

Studio Coördesign bv

Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel

Teekens Karstens, advocaten en notarissen

Van der Valk Hotel Leiden

Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Rwv **ADVOCATEN**

Rabobank

RIJKSMUSEUM
VOLKENKUNDE

SCOL
Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

 Zorg en Zekerheid
dichtbij werkt beter

Leidse Literaire Reeks

De Leidse Literaire Reeks is een serie fonkelnieuwe verhalen van de beste schrijvers van de stad in prachtig gebonden boekjes. De reeks staat onder redactie van Onno Blom. Als eerste deel verscheen eind vorig jaar *'Karaktens. Brief aan mijn-zelf op jongere leeftijd'* van Ilja Leonard Pfeijffer. Hierin wordt het even huiveringwekkende als hilarische verhaal verteld van de jonge Pfeijffer die door de Leidse politie in de cel wordt gesmeten vanwege de diefstal van een boek – *Karaktens* van de Griekse wijsgeer Theophrastus – bij De Slegte. Daarnaast komen de verwickelingen op het Instituut voor Klassieke Talen aan de Leidse Universiteit aan de orde, waar Pfeijffer destijds als student rondliep: *Op een dag verscheen een getergde hoogleraar Latijn met een doorgeladen pistool op de vakgroep. 'Waar is hij?', schreeuwde hij. 'Ik schiet hem voor zijn kop'.*

Begin maart verschijnt deel 2 van de reeks, *'De Leidse Elvis'* van de hand van Nico Dijkshoorn. In dit verhaal vertelt Dijkshoorn over zijn komst naar een nieuwbouwwijk in Leiden en de verbijsterende ontdekking die hij na een paar dagen doet. Vlakbij zijn nieuwe huis, in een burgermanswoninkje tegenover de Digros, ziet hij dat de legende nog leeft: *Ik loop naar het raam, kijk naar binnen en daar zit Elvis. Midden in de woonkamer. Wit pak aan met gouden versieringen. Hij draagt een zonnebril met rechthoekige glazen. Zijn armen rusten op de leuning. De voeten iets uit elkaar, stevig op de grond. Zijn haar: als Elvis. Hij kijkt mij aan.*

Ilja Leonard Pfeijffer
(foto: Casper Faassen).

Nico Dijkshoorn
(foto: Casper Faassen).

Ilja Leonard Pfeijffer - *Karaktens. Brief aan mijn jongere zelf* - Leidse Literaire Reeks 1 - Uitgeverij Het Tillenbeest - ISBN 978-90-818672-3-8 - Prijs 9,95 euro.

Nico Dijkshoorn - *De Leidse Elvis* - Leidse Literaire Reeks deel 2 - Uitgeverij Het Tillenbeest - ISBN 978-90-818672-4-5 - Prijs 9,95 euro.

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 06-20211908

e-mail: secretaris@oudleiden.nl

ING bankrekeningnummers (alle t.n.v. Vereniging Oud Leiden) voor:

- contributies/schenkingen: NL74INGB0000175228
- betaling excursies: NL67INGB0005901264
- overige betalingen: NL03INGB0005887187

Website: www.oudleiden.nl

Website beeldbank: <http://beeldbank.oudleiden.nl>

Bestuur HVOL:

Rens Heruer, voorzitter@oudleiden.nl

Gerard Kramer, vicevoorzitter@oudleiden.nl

Adriaan Brandenburg, secretaris@oudleiden.nl

Victor Wijnands, penningmeester@oudleiden.nl

Emil Broesterhuizen, lezingen@oudleiden.nl

Tanneke Schoonheim, promotie@oudleiden.nl

Wim Bleijie

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal, website@oudleiden.nl

Jeroen Bruin, webmaster@oudleiden.nl

Rob Smit, excursiecommissie@oudleiden.nl

Hans van Ulden, beeldbank@oudleiden.nl

Lenie Witkam, jaarboekje@oudleiden.nl

Redactie Kwartaalblad:

Tanneke Schoonheim en Bram van Leeuwen

E-mail redactie: kwartaalblad@oudleiden.nl

Kamer van Koophandel nummer 40445843

ANBI-nummer 8043119112

International Standard Serial Number:

ISSN 2214-353X

Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden